Ушбу сонда:
МУСТАҲКАМ ҲУҚУҚИЙ АСОС 2
ҚАРЗ БЕРИШ ФАЗИЛАТ 3
“ЖИМЖИТЛИК” БАҒРИДА ТУҒИЛГАН МЪЪЖИЗА
ЁМОНДАН ҚОЛГАН “ДОД” 4

MEZON:

Ўзбекистон Республикасини ҳимоя қилиш — Ўзбекистон Республикаси ҳар бир фуқаросининг бурчидир. Фуқаролар қонунда белгиланган тартибда ҳарбий ёки муқобил хизматни ўташга мажбурдирлар.

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, 52-модда

Адолат ҳар ишда ҳамроҳимиз ва дастуримиз бўлсин!

ИНСОН ва ҚОНУН

№ 2 (408)
2005 йил 11 январ сешанба

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

Сотувда эркин нархда

14 январ — Ватан ҳимоячилари куни

ЙИГИТ ОМОН БЎЛСА, ХАВФ-ХАТАР ЙЎҚ!

Қадим-қадим аждодларимизнинг киндик қони тўкилган, муқаддас маскан саналмиш бу юртнинг бир кафт тупроғи, суви, ҳавоси, қир-адири-ю, тоғ-тошлари юракка шунчалик яқинки, буни бир сўз билан таърифлаб бўлмайди. Кўпинча Ватан нима, деган саволга дабдурустдан жавоб тополмай қоламиз.

Аслида Ватан бу ўзимиз, шу осмон, шу ҳаво, шу замин эмасми? Шундай мўътабар Ватанни қўриқлаб, унинг ҳар бир қарич ери учун масъул бўлган, бутун умрини ҳарбийликка бағишлаган ватан ҳимоячилари билан ҳар қанча фахрлансак, арзийди. Тасаввур қилинг, гўдак дунёга келган дақиқадаёқ ўз атрофидагиларининг меҳр-муҳаббатига сазовор бўлади. Улғайиб камол топгач эса, уни эъзозлаган шу она юрт ҳимоясига отланади. Ватан посбони бўлганидан қалбида ғурур, ифтихор туйғуси уйғонади. Ватанни қўриқлаш эндиликда унинг ҳаётидаги энг шарафли вазифага айланади.

Донишманд ота-боболаримиз **“Ватанни қўриқлар йигитнинг марди”**, деб бежиз айтишмаган.

Маълумки, мустақиллик туфайлигина Ўзбекистоннинг, ўзбекнинг ўзига хос ва ўзига мос миллий армиясига асос солинди. Қуролли Кучларимизнинг ҳуқуқий пойдевори — қатор қонунлар яратилди. Асосий Қонунимиз — Конституциямизда Қуролли Кучларни ташкил этишдан мақсад, униг асосий вазифалари нималардан иборат эканлиги аниқ белгилаб қўйилган. 1995 йилда мамлакатимиз Олий Мажлиси томонидан қабул қилинган Ҳарбий Доктрина ўз мазмун-моҳияти билан ривожланиш сари қадам қўяётган Қуролли Кучларимизнинг ўзига хос моделини вужудга келтирди.

Бу ўз-ўзидан амалга ошгани йўқ. Илғор тажрибаларни татбиқ этиш, муайян маънода интеграциялашув лозим эди. Шунинг учун 1994 йилдан бошлаб НАТОнинг “Тинчлик йўлидаги ҳамкорлик” дастурига аъзо бўлиб, кўплаб халқаро тинчликни сақлаш машқларида иштирок этаяпмиз. Биз ўрганаяпмиз, биздан ўрганишаяпти. Икки йилча муқаддам АҚШ ҳарбийлари билан ҳамкорликда жанубий сарҳадларимизда тоғ тайёргарлиги бўйича машғулот ўтказилди. Очиғи, ривожланган бу мамлакат ҳарбийлари замонавий қурол-аслаҳа бобида посбонларимиздан устун эди. Тажрибалари ҳам зўр бўлса керак, деб ўйлардик. Лекин машқлар пайтида аскарларимиз баъзи жиҳатлардан океан ортидаги ҳамкасбларидан устун эканлигини намойиш этишди. Шунда “Гуд, экселент!” сўзлари бир неча марта янгради. Ўзбекчада яхши, аъло маъносини берадиган бу инглизча сўзлар одатда қойил қолинганда, тан берилганда айтилади. Маҳоратдан ҳам кўра, мустаҳкам ирода, фидойилик, Ватанга садоқатига тан берилганди, ўшанда. Демак, куч, қудрат бирламчи бўлгани билан уни тўғри йўналтира биладиган ақл-заковат, интеллектуал салоҳият, мустаҳкам ирода зарур экан.

Президентимиз — Қуролли Кучлар Олий Бош Қўмондони Ислом Каримов **“Армия сафларидаги ўғлонларимиз нафақат жисмонан бақувват, энг замонавий ҳарбий техника ва технологияларнинг сир-асрорларини пухта эгаллаган бўлиши, айни вақтда юксак ақл-заковати; интеллектуал салоҳияти, мустаҳкам иродаси, ўз халқига садоқати каби олижаноб хусусият ва фазилатлари билан ҳам ажралиб туриши лозим”**, дея ҳақли равишда таъкидлаган.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, ҳарбий соҳада олиб борилаётган ислоҳотлар жараёнида ҳарбий таълимни шакллантириш, асл профессионал, соҳани касби, қувончу ташвиши деб биладиган ўғлонларни тарбиялаш устувор аҳамият касб этмоқда. Илғор тажрибалар ўрганилиб, юртимизда сержантлар тайёрлаш мактабларига асос солинди. Мазкур мактаблар бугун замонавий талаблар асосида жиҳозланган. Унинг ўқитувчи-офицерлари НАТОга аъзо мамлакатлардаги худди шундай мактабларда бўлишиб, тажриба алмашиб қайтишди. Шарқий ҳарбий округдаги сержантлар тайёрлаш мактабида хизмат сафари билан бўлганимизда, ривожланган мамлакатлардан инструкторлар келишган экан. **“Биз фақат ўргатиш учун келдик, деб ўйлагандик. Аммо баъзи жиҳатларни ўзимиз ҳам сизлардан ўрганаяпмиз”**, дейишди улар суҳбат жараёнида.

Юқорида интеллектуал салоҳият, юксак ақл-заковат ҳақида гап очган эдик. Аввало, глобаллашув сари бораётган дунё биздан шуни талаб этаяпти. Аскарнинг тўсиқлардан сакраб ўтиши, турникда бир неча марта тортилиши билан иш битмайди-да. Бугун унга энг замонавий қурол-аслаҳа, жанговар техника ишониб топширилаяпти. Муддатли ҳарбий хизмати давомида — бу қисқа вақтда ўғлонни бундай талаб асосида тарбиялаб бўлмайди. Демак, чақириққача уларни сифатли тайёрлаш, чақирувда сифатли танлаб олиш талаб этилади. Ислоҳотлар бу борада ҳам муҳим ўзгаришларга сабаб бўлди. **“Умумий ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тўғрисида”**ги янги қонун асосида турли низом, йўриқлар ишлаб чиқилди. Шулардан бири чақирувнинг кўрик-танлов асосида ўтишини таъмин этди. Танлов мезонлари чақирилувчининг билими, саломатлиги, интеллектуал даражаси, ижтимоий аҳволи, жисмоний тайёргарлиги, барқарор руҳий ҳолати билан боғлиқ. Мазкур мезонларнинг ҳар бири муайян балл билан баҳоланади. Чақирилувчи кўпи билан 34 баллгача жамғарма олиши мумкин. Демак, сараларнинг сараларига аскар бўлиш насиб этади.

Мана шунинг ўзи ҳам Миллий армиямизда муддатли ҳарбий хизматни ўтаётганлар энг сара йигитлардир, дейишимизга асос бўла олади. Улар жисмоний жиҳатдан ҳам, маънавий жиҳатдан ҳам етук ўғлонлар. Билаги кучга тўлган, дунёқараши кенг, билимдон, зеҳни ўткир, ҳушёр ва серғайрат. Сўз бердими, устидан чиқишади. Ҳар бир сўзини ўйлаб гапиришади. Бир-бирига дўст, меҳрибон. Бундай шароитда муҳит соғлом бўлади-да. Соғлом муҳит бор жойда қонунбузарлик, низомга зид хатти-ҳаракатлар бўлмайди. Интизом борасида эришилаётган ютуқларнинг омили ана шунда.

Йигит аскарлик либосини ҳам кийди. Уни янада toблаш, чиниқтириш, баркамол этиб тарбияламоқ зарур. Бунинг учун уларга етакчилик қиладиган командирлар малакали, тажрибали бўлиши керак. Ўтган йил феврал ойида Президентимиз Фармойишига кўра ташкил этилган Қуролли Кучлар бўйича **“Энг илғор мутахассис”** танлови бу борада ташланган муҳим қадамлардан биридир. Қисқа қилиб айтганда, мазкур танлов ҳарбийларимиз орасидан касбига, бурчига садоқатли, халқона айтганда, ўз касбининг усталарини аниқлаш, уларни рағбатлантиришга қаратилган. Маълумки, танловнинг **“Энг илғор сержант”, “Энг илғор гуруҳ командири”, “Энг илғор взвод командири”, “Энг илғор батальон командири”** деган номинациялари бор. Низомга кўра, танлов уч босқичда, ўқув йили давомида ўтказилади. Қисм ва бўлинмаларда давом этаётган танловнинг қуйи босқичи натижаларини таҳлил қилар эканмиз, қўйилган мақсад сари илдам борилаётганини англаймиз.

Хулоса сифатида айтадиган бўлсак, Ўзбекистоннинг тинчлиги ва барқарорлиги, сарҳадлар мустаҳкамлигига мамлакатимиз қуролли кучлари тўлиқ кафолат беради. Зеро, мамлакатимизда ҳарбий соҳага тегишли барча шарт-шароит етарли. Армиямиз жаҳон андозалари даражасидаги ҳарбий тайёргарлик ва замонавий қурол-яроқларга эга. Бир сўз билан айтганда, Ватанимиз чегаралари мустаҳкам. Халқимизнинг мард ва жасур ўғлонлари туну кун тинчлигимизни кўз қорачиғидек қўриқлаб турибшибди. Шу боис армиямиз ғурур ва ифтихор тимсолига айланди.

Абдураззоқ ОБРЎЕВ,
подполковник
Алижон САФАРОВ,
майор

ЎТГАН ҲАФТАНИНГ МУҲИМ ХАБАРЛАРИ

Президентимиз Ислом Каримов 4 январ куни Эрон Ислом Республикасининг биринчи вице-президенти Муҳаммад Ризо Орифни қабул қилди.

Музокарада икки томонлама муносабатлар, минтақавий хавфсизлик, Афғонистондаги вазиятга доир ва томонларни қизиқтирган бошқа масалалар юзасидан атрофлича фикр алмашилди.

* * *

Ўзбекистон транспорт ва транспорт коммуникациялари уюшмасида 5 январ куни Трансафғон йўлагини барпо этиш бўйича Давлатлараро мувофиқлаштирувчи кенгашнинг биринчи йиғилиши бўлиб ўтди. Йиғилишда мазкур кенгашнинг низоми қабул қилинди.

* * *

Ташқи ишлар вазирлигида 2003 йил 25 ноябрда Болгариянинг Несебр шаҳрида Ўзбекистон Республикаси ва Болгария Республикаси ўртасида имзоланган Консуллик конвенциясининг ратификация ёрлиқлари алмашилди.

* * *

5 январ куни Тошкент аэропортидан ҳаж амалларини адо этиш учун дастлабки беш юз нафарга яқин ҳамюртимиз Саудия Арабистонига жўнаб кетди

* * *

9 январ куни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва маҳаллай кенгашлар депутатлари сайлови бўйича айрим округларда такрорий овоз берилди.

* * *

Ургут туманида янги қўшма корхона иш бошлади. Туркиялик ҳамкорлар билан ташкил этилган мазкур “SAM-LARK-KARPET” қўшма корхонасида асосан гилам, палос ва бошқа тўқимачилик маҳсулотлари ишлаб чиқарилади.

* * *

Жануби-Шарқий Осиёда рўй берган зилзила ва тўфонлар натижасида ҳалок бўлганларнинг умумий сони 155 минг кишига етди.

* * *

Япония шимолида Рихтер шкаласи бўйича 5,2 баллик зилзила қайд этилди. Маҳаллий метеорология марказининг маълум қилишича, ер қимирлаши маркази Тинч океани қаърида, деб тахмин қилинмоқда. Зилзила цунамини келтириб чиқармади. Жабрланганлар ва вайронагарчиликлар қайд этилмаган.

ВАТАННИ ҚЎРИҚЛАР ЙИГИТНИНГ МАРДИ

Халқимизнинг юртинг тинч — сен тинч, деган пурмаъно ҳикмати замирида олам-олам маъно мужассам. Бинобарин, юртимиз тинч, осмонимиз мусаффо бўлса, тунларимиз осойишта, кунларимиз фаровон, ҳаётимиз гўзал бўлади. Ва бундай элга тўю томошалар, байрамлар ярашади. Барчамизнинг дилимиздаги энг эзгу истагимиз ҳам шу. Бу орзу-истагимизни амалга оширувчилар, дея шак-шубҳасиз ватанимиз қўриқчилари бўлмиш мард ўғлонларни эътироф этилади.

Азал-азалдан оилада фарзанд дунёга келса, ота-онанинг кўнгли шодликка, қалби ғурурга тўлган. Бу бежиз эмас, албатта. Чунки у ўсиб-улғайиб келажакда юрт ҳимоячиси деган шарафли вазифани адо этган. Шу ном ила ота-онасига фахр ва ифтихор келтирган.

Яна фақат халқимизгагина хос бўлган одатларимиздан, таъбир жоиз бўлса айтиш мумкинки, қадриятларимиздан бири — қизи бўй етган хонадонга келган совчилардан куёв бўлмиш ватан олдидаги бурчини адо этганми, дея албатта сўралган. Агар жавоб ижобий бўлса, совчилар ортига қуруқ қайтмаган. Бунинг ҳам ўзига хос маъноси бор. Чунки ватан олдидаги шарафли бурчни бажарган йигит келгусида чинакам оила бошлиғи бўлиши ва мустақил равишда оила тебратиши мукинлигини улар теран англаб етган. .Бундан кўриниб турибдики, ватан ҳимоячилари ҳамиша қадрланган, ардоқланган ҳамда ҳурмат-эътиборга лойиқ бўлган.

Юртимиз мустақилликка эришгач, барча соҳаларда туб бурилишлар, ижобий ўзгаришлар юз берди. Жумладан, мустақил мамлакатнинг қудратини белгиловчи, осойишталигини таъминловчи армияни шакллантириш борасида ҳам қатор самарали ишлар амалга оширилди. Ана шундай сайъ-ҳаракатлар натижаси ўларoқ юртимизда ҳам қудрати, ҳам салоҳияти жиҳатидан тўла-тўкис шаклланган армия вужудга келди. Мамлакатимизда барча ҳарбий қисмларда ҳимоячиларнинг хизмат қилишлари учун етарли шароитлар яратилди. Замонавий техника, қурол-яроғ, мураккаб амалиётларни бажаришда қўлланиладиган воситалар билан тўлиқ таъминланди. Шунингдек, энг муҳими, аскарларимиз қалбида жўш ураётган Она-Ватанга муҳаббат, юртга садоқат туйғулари уларга куч-қувват, эпчиллик, мардлик бахш этади.

Faxr

Юртбошимиз томонидан 2005 йилнинг **“Сиҳат-саломатлик йили”** дея эълон қилинишида ҳам чуқур маъно бор. Ота-боболаримиз сўзи билан айтганда, илиги тўқ, суяги пишиқ, алп келбатли фарзандлар Ватаннинг ҳақиқий ҳимоячиси бўла олади, унинг эртанги истиқболи учун жон куйдиради.

Ватан ҳимояси ҳар қачон муқаддас ва шарафли бурч ҳисобланган ва шундай бўлиб қолади.

Мамлакатимизда ҳар йили 14 январ — Ватан ҳимоячилари куни ўзгача шукуҳ билан нишонланади ва бу ҳам ҳарбийларимизга, Ватанимиз ҳимоячиларига бўлган эҳтиромдан далолат.

Ҳидоят ЖЎРАЕВА,
«Инсон ва қонун» мухбири

ДАСТЛАБКИ НАТИЖАЛАР ЭЪЛОН ҚИЛИНДИ

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси депутатлари сайлови бўйича 2005 йил 9 январдаги такрорий овоз бериш натижаларига кўра, такрорий овоз бериш ўтказилган 58 сайлов округининг барчасидан депутатлар сайланди.

Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссияси раиси Бўритош Мустафоев Марказий сайлов комиссияси Матбуот марказида Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутатлари сайлови бўйича такрорий овоз беришнинг дастлабки натижаларига бағишланган матбуот конференциясида шу ҳақда маълум қилди.

Таъкидланганидек, барча тегишли сайлов округларида рўйхатга олинган 6 миллион 800 мингдан зиёд сайловчидан овоз беришда 5 миллион 400 минг нафардан ортиғи иштирок этди. Бу ушбу округларда рўйхатга олинган сайловчилар умумий сонининг қарийб 80 фоизини ташкил этади.

Овоз беришда Тошкент шаҳридаги олтита округда сайловчиларнинг 71,2 фоизи, Андижон вилоятидаги олтита округда - 82,9 фоизи, Бухоро вилоятидаги бир округда - 82,4 фоизи, Жиззах вилоятидаги бир округда - 80,9 фоизи, Навоий вилоятидаги учта округда - 76,6 фоизи, Наманган вилоятидаги тўртта округда - 84,6 фоизи, Самарқанд вилоятидаги еттита округда - 79,7 фоизи, Сирдарё вилоятидаги иккита округда - 81,4 фоизи, Сурхондарё вилоятидаги олтита округда 77,2 фоизи, Тошкент вилоятидаги еттита округда - 74,1 фоизи, Фарғона вилоятидаги тўққизта округда - 82,1 фоизи, Қашқадарё вилоятидаги учта округда - 82,5 фоизи, Қорақалпоғистон Республикасидаги учта округда - 83,2 фоизи қатнашди.

Марказий сайлов комиссияси раиси Олий Мажлис Қонунчилик палатасига сайловда такрорий овоз бериш ҳамма ерда Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига мувофиқ ўтганлигини қайд этди. Сайлов қонунчилиги бузилиши ҳақида мурожаат, шикоят ва аризалар тушмади. Фуқароларнинг сайлов масалалари юзасидан мурожаатларига ўз вақтида тушунтириш бериб борилди.

Такрорий овоз бериш натижалари ҳақидаги расмий маълумот қонунда белгиланган тартибда матбуотда эълон қилинади.

/ЎзА/

Ajab savdolar

НОҚОНУНИЙ ТЕКШИРИШ: КИМГА ФОЙДА, КИМГА ЗАРАР

Ўтган йил куз кунларидан бирида Ангор туманидаги “ЖС-Арсенал” хусусий фирмасига қарашли “Олтин балиқ” ошхонасига кутилмаганда бир гуруҳ текширувчилар келишди. Бир эмас, уч нафар туман солиқ инспекциясининг ходимлари бир кунлик қисқа муддатли текширишга олинган рухсатномани стол устига қўйишди...

Буёғини сўрасангиз, солиқ инспекцияси ходимлари О.Бобоев, Х.Уралов, А.Файзуллаев аслида қисқа муддатли текширув ўтказиш учун назорат қилувчи идоралар фаолиятини мувофиқлаштирувчи кенгашнинг ҳудудий комиссиясидан “ЖС-Арсенал” хусусий фирмасига қарашли фақат биргина “Олтин балиқ” ошхона тармоғини текширувдан ўтказиши лозим эди. Аммо улар фақат шу билан чекланиб қўя қолишмади, балки шу фирмага қарашли 2 та ошхона ва 1 та барда «НКМ»дан ўтказилган пулларнинг банкка топширишдаги фаолиятини “эринмай” ғалвирдан ўтказишди.

Табиийки, бундай ноқонуний хатти-ҳаракатдан фирма раҳбари В.Жалилов норози бўлди. Шундан сўнг ёз-ёз, идорама-идора чопиш бошланди. В.Жалилов ўзининг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишни сўраб, бир қатор мутасадди идораларга мурожаат қилди. Ана шу ариза ва шикоятлар вилоят адлия бошқармаси ходимлари томонидан ўрганилиб чиқилганда, ҳақиқатан ҳам, солиқ идораси ходимлари томонидан ўтказилган текшириш давомида бир қатор қонунбузилиш ҳолатларига йўл қўйилгани аниқланди.

Энг аввало, ДСИ ходимлари ўтказилган текширишда тадбиркорни мазкур текшириш юзасидан чиқарилган буйруқ ва назорат қилувчи идоралар фаолиятини мувофиқлаштирувчи кенгашнинг ҳудудий комиссияси томонидан тасдиқланган рухсатнома билан тилхат асосида таништиришмайди. Бунинг устига текширувчиларга фақат “ЖС-Арсенал” фирмасига қарашли “Олтин балиқ” ошхонасида қисқа муддатли текшириш ўтказиш учун туман ҳудудий комиссиясининг рухсатномаси ва туман ДСИ бошлиғининг буйруғи берилган эди. Аммо улар бунга қарамай ноқонуний равишда буйруқсиз шу фирмага қарашли “Олтин тож”, “Рустам бар” ошхоналарида текшириш ўтказишади. “Рустам бар” ошхонаси кассасидаги нақд пулни ҳеч қандай далолатнома тузилмасдан саноқдан ўтказишади.

(Давоми иккинчи бетда)

Huquqiy himoya

Мамлакатимизда иқтисодий ислоҳотларни чуқурлаштириш, ночор аҳволга тушган қишлоқ хўжалик корхоналарини тугатиш ва улар ўрнида самарали ишлай оладиган деҳқон-фермер хўжаликларини ташкил этиш юзасидан кенг кўламда саъй-ҳаракатлар олиб борилмоқда.

ҚАРЗ ЮКИ

Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 5 январдаги **“Қишлоқ хўжалиги корхоналарини фермер хўжаликларига айлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”**ги қарорига биноан Гулистон туманида ҳам бир қатор қишлоқ хўжалик ширкатлари ва бирлашмалари тугатилганди. Жумладан, Ҳамид Олимжон номидаги деҳқон-фермер хўжаликлари бирлашмаси ҳудудида ўнлаб янги фермер хўжаликлари ташкил топди. Бу фермер хўжаликларини ташкил этиш учун ўтказилган тендер танловида фермер хўжалигига “Нью Кастл” деб ном берган Ж.Қурбонов ҳам иштирок этди.

Ўрни келганда шуни айтиш жоизки, “Нью Кастл” фермер хўжалиги анча илгари ташкил этилган, унга 12,6 гектар ер ҳам ажратиб берилганди.

(Давоми иккинчи бетда)

КРЕДИТ: ИМТИЁЗ ВА ЖАВОБГАРЛИК

Шуни таъкидлаш керакки, бугун ҳаётимизда тадбиркорлик фаолиятига иқтисодиётимиз таянчи, фаровон ҳаётимиз манбаи сифатида қаралмоқда. Энг асосийси, ўрта ва кичик бизнес субъектларини моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлашга алоҳида аҳамият бериб келинаётганига ҳар биримиз гувоҳмиз. Масалан, банк муассасалари томонидан тадбиркорлик субъектларига кредит маблағлари ажратилаётгани ҳам ана шундай қўллаб-қувватлашнинг бир кўринишидир.

Албатта, бу имкониятлардан оқилона фойдаланиб, ўз фаолиятини йўлга қўйган, катта муваффақиятларга эришаётган тадбиркорларни ҳаётимизда кўплаб учратиш мумкин. Зеро, улар ўзларининг фидойилиги, ғайрат-шижоати билан турмушимиз фаровонлигига ўз ҳиссасини қўшиб келмоқда. Шу билан бир қаторда бу имкониятлардан оқилона фойдаланиш ўрнига суиистеъмол қилаётган кимсалар ҳам йўқ эмас.

Бир мисол. Пахтачи туманидаги "Отабек Жўраев" номидаги хусусий корхона раҳбари Д.Жўраев 2003 йил 18 июнда "Саноатқурилишбанк"нинг Каттақўрғон шаҳар бўлимига ариза билан мурожаат қилади. Мақсад — хусусий корхонага қурилиш материаллари сотиб олиш учун бир йил муддатга банк ҳисобилан олти миллион сўм кредит маблағи олиш эди.

Маълумки, кредит шунчаки ўз-ўзидан ажратилмайди. Бунинг тартиб ва тамойиллари бор. Булар сирасига муддатлилик, мақсадлилик, кредит қайтарилишининг ишончлилиги ҳамда таъминланганлиги киради. Энди хусусий фирма ҳақида гапирадиган бўлсак, банк кредит қўмитаси Д.Жўраев тақдим этган ҳужжатларни батафсил ўрганиб чиқади. Сўнг мижозга бир йил муддатга 36 фоиз тўлаш шарти билан банкнинг ўз маблағи ҳисобидан олти миллион сўм кредит ажратиш ҳақида қарор чиқаради. Ўртада 74-сонли кредит шартномаси расмийлаштирилади. Ушбу шартнома бўйича кредитни қайтаришни таъминлаш мажбуриятини уч томонлама тузилган кафиллик шартномасига асосан Навоий шаҳридаги "МИР-РЕМ-СТРОЙ" хусусий фирмаси ўз зиммасига олади.

Шартноманинг 2.2.1-бандида олти миллион сўм кредит қарзни 2004 йил 17 июл кунгача қайтариш ва кредит фоизларини ҳар ойининг 25-санасида тўлаб бориш қайд этилади. Кредит маблағларининг йўналиши Пахтачи туманидаги "Мирзо бобо" фермер хўжалиги чорва молларига молхона ва айвон қуриш учун тузилган смета эди. Демак, хусусий корхона банк муассасасидан кредит маблағи олиб, қурилиш материаллари харид қилади ҳамда фермер хўжалигига чорва биноси қуриб беради.

Яхши, эътирозга ўрин йўқ. Мақсад аниқ. Кредит қайтарилишига кафиллик бор. Яна бизнес-режа "мана, мен" деб турибди. Бундай хайрли ишга қўл урган хусусий корхона билан бемалол ҳамкорлик қилса, бўлаверади.

Қисқаси, банк хусусий корхонага олти миллион сўм кредит маблағи ажратади. Д.Жўраев 2003 йилнинг 25 июлида кредитнинг уч миллион сўмини Навоий шаҳридаги "CH.A.M.S" ишлаб чиқариш фирмасига, орадан тўрт кун ўтгач, қолган уч миллион сўмни Бухоро вилояти, Ромитан туманидаги "Маърўфулфат" хусусий фирмасига қурилиш материаллари сотиб олиш учун ўтказади.

"Саноатқурилишбанк"нинг Каттақўрғон шаҳар бўлими "Зиёвуддин Минибанки" бошқарувчиси А.Бобоқулов 2003 йил 5 августда "Отабек Жўраев" номидаги хусусий корхонага берилган кредит маблағини мақсадли ишлатилаётгани тўғрисида далолатнома тузади. Кейинчалик, яъни 2004 йил 28 февралда кредитни мақсадли ишлатилиши юзасидан банк ходимлари А.Хасанов ва Д.Аҳмедов иккинчи марта мониторинг ўтказишга боришади. Аммо улар қарашсаки, ишлар чатоқ. Яъни хусусий корхона ҳеч қандай қурилиш материаллари сотиб олгани йўқ. Янада аниқроқ айтганда, у фаолият кўрсатмаётган эди...

Албатта, банк мутасаддилари ҳақиқий аҳволдан воқиф бўлгач, кредит маблағи, кредит фоизи, кредит фоизига нисбатан устамани "Отабек Жўраев" номидаги хусусий корхона ва қўшимча жавобгар — "МИР-РЕМ-СТРОЙ" хусусий фирмаси ҳисобидан ундириб бериш, кредит шартномасини муддатидан олдин бекор қилишни сўраб, Самарқанд вилоят хўжалик судига даъво ариза билан мурожаат қилади.

Қонун нуқтаи назаридан қараганда, даъво талаби тўғри. Чунки Фуқаролик кодексининг 744-моддасида қарз олувчи олинган пул маблағини қайтариши ва унинг учун фоизлар тўлаш мажбуриятини олиши, 292-моддада кафиллик шартномаси бўйича кафил бошқа шахс ўз мажбуриятларини тўлиқ ёки қисман бажариши учун унинг кредитори олдида жавоб беришни ўз зиммасига олиши ва 293-моддада эса қарздор кафиллик билан таъминланган мажбуриятни бажармаган ёки лозим даражада бажармаган тақдирда кафил ва қарздор кредитор олдида солидар жавоб бериши белгиланган. Бундан ташқари, кафил ва қарздор кредитор олдида солидар жавоб бериши Олий хўжалик судининг **"Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг кафиллик**

▼ Tahlil va saboq

тўғрисидаги меъёрларини қўллаш билан боғлиқ низоларни ҳал қилишнинг айрим масалалари ҳақида"ги қарорида ҳам кўрсатиб ўтилган.

Хуллас, вилоят хўжалик суди даъвогар — "Саноатқурилишбанки"нинг Каттақўрғон шаҳар бўлими фойдасига жавобгар — "Отабек Жўраев" номидаги хусусий корхона ва қўшимча жавобгар — "МИР-РЕМ-СТРОЙ" хусусий фирмаси ҳисобилан 6 миллион сўм асосий қарз, кредит фоизи ва 113 минг 100 сўм устамани солидар тартибда ундириш тўғрисида ҳал қилув қарори чиқарди. Давлат божи ва почта харажатлари ҳам жавобгар зиммасига юклатилди.

Мулоҳаза қилиб қараганда, асосий айб хусусий корхона раҳбарига бориб тақалади. Хўш, бошқача бўлиши ҳам мумкин эдими? Йўқ. Чунки Д.Жўраевнинг сўзи билан иши бир эмас экан. Кредит олишдан мақсади нима эди-ю, ниҳояси қандай тугади? У кредит олишда ҳалол йўл тутган бўлиб кўринди, охирида ғирромлик қилди. Ўртада "МИР-РЕМ-СТРОЙ" хусусий фирмасидагиларга қийин бўлди. Кафилликни зиммасига олиб, "Отабек Жўраев" номидаги хусусий корхона қарзининг ярмини тўлашга энди мажбур бўлиб турибди. Начора, қонун-қонунда.

Пўлат САФАРОВ,
ҳуқуқшунос
Абдуҳамид ХУДОЙБЕРДИЕВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

▼ Muloqot

ЖАВОБГАРЛИК ИСТИСНО ЭТИЛМАЙДИ

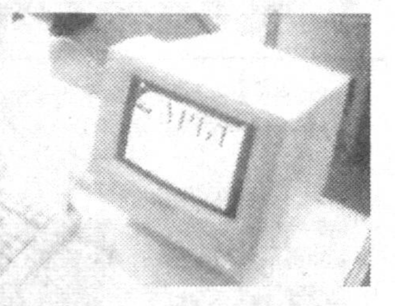

Ҳурматли таҳририят ходимлари!

Мен сизларга бир масала юзасидан мурожаат этмоқдаман.

Корхона ва ташкилотларда компьютер аппаратида ишлаб, ушбу муассасаларга дахлдор ёзув ва нусхаларни четга чиқарган ходимга нисбатан Жиноят кодексининг 182-моддасини қўллаб, яъни божхона қонунларини бузишда айблаб жиноий жавобгарликка тортиш мумкинми? Умуман айтганда, компьютер бўлими бошлиғининг меҳнат вазифалари нималардан иборат?

Шерали ОЧИЛОВ,
Қашқадарё вилояти, Қарши шаҳри

— Сиз сўраётган масалада жавобгарлик истисно этилмайди. Яъни корхона ва ташкилотларда компьютер аппаратида ишлаб, шу муассасаларга тегишли ёзув ва нусхаларни компьютер орқали четга чиқарган шахсларга нисбатан Жиноят кодексининг 174-моддаси, яъни ахборотлаштириш қонунларини бузиш моддаси бўйича жиноий жавобгарлик масаласи кўрилади.

Ушбу моддага мувофиқ, **ахборотлаштириш қоидаларини бузиш, яъни ахборот тармоғидан рухсатсиз фойдаланиш ёки фойдаланишга рухсати бўлган ҳолда тегишли ҳимоя чораларини кўрмаслик ёки ахборотлар тармоғидан қонунга хилоф равишда ахборотлар олиш, шунингдек, ахборотлаштириш тизимидан фойдаланишга рухсати бўлган ҳолда ундаги маълумотларни қасддан ўзгартириш, йўқотиш, олиб ташлаш ёки йўқ қилиб юбориш анча миқдорда зарар етказишга сабаб бўлса**, жиноий жавобгарлик масаласи кўрилади.

Компьютер бўлими бошлиғининг меҳнат вазифалари эса барча ташкилот ёки корхонанинг ички тартиб қоидаларида қайд этилган.

СУД ТЎҒРИ ЙЎЛ ТУТГАН

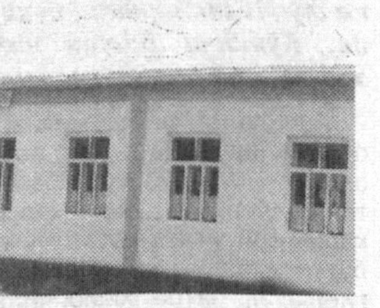

Ассалому алайкум, ҳурматли таҳририят ходимлари. Сизларга ўзим гувоҳ бўлган бир воқеа юзасидан маслаҳат сўраб, мурожаат қилмоқдаман. Бу масала юзасидан қонуний маслаҳат берарсизлар, деган умиддаман.

Гап шундаки, бундан бир неча йил аввал олди-сотди шартномасига асосан сотиб олинган уйнинг эгаси вафот этгач, унинг 7 нафар ўгай фарзанди уйни қайтариб олиш мақсадида судга мурожаат қилишди. Ваҳоланки, марҳумнинг фарзандлари у тириклик пайтида бирор марта ҳам ҳолидан хабар олмаган. Ўша пайтда уй эгаси ўзига ёрдам бериб турган жиянига уйни нотариус ҳамда гувоҳлар иштирокида қонуний тарзда сотган. Орадан 20 йил ўтиб қўзғатилган даъво иши, яъни мерос масаласи бўйича суд уйнинг ярмини даъвогарларга бериш ҳақида қарор қабул қилди. Хўш, суднинг бу қарори тўғрими? Уйнинг олди-сотди шартномаси мавжуд бўлса-да, уни қайта тақсимлаш мумкинми? Ахир, бу ерда мерос ҳақида ҳеч қандай гап йўқ-ку?! Орадан шунча вақт ўтгач ҳам, уйга даъвогарлик қилса бўладими? Қонунда бундай вазиятларда қандай йўл тутиш кўрсатилган?

Муҳаббат АБДУЛЛАЕВА,
Қашқадарё вилояти, Қамаши шаҳри

— Бу саволингизга жавобан шуни айтиш керакки, аввало, суд тўғри қарор қабул қилган. Чунки Фуқаролик кодекси талаблари бўйича марҳумнинг ўгай фарзандлари ҳам қонуний меросхўр ҳисобланади. Мазкур кодекснинг 1135-моддасига мувофиқ, **мерос қолдирувчининг болалари (шу жумладан, фарзандликка олинган болалари), эри (хотини) ва ота-онаси (фарзандликка олувчилар) тенг улушларда қонун бўйича биринчи навбатдаги ворислик ҳуқуқига эга бўладилар. Мерос қолдирувчининг вафотидан кейин туғилган болалари ҳам биринчи навбатдаги ворислар жумласига кирадилар.**

Марҳумнинг ўгай фарзандлари васият бўйича эмас, балки қонун бўйича ворислик ҳуқуқига эга. Бу Фуқаролик кодексининг 68-бобида берилган.

Бундай ҳолатларда уй олди-сотди шартномаси эътиборга олинмайди, яъни аҳамиятга эга эмас.

Саволларга Саломат НИЁЗОВА жавоб берди.

МУСТАҲКАМ ҲУҚУҚИЙ АСОС

▼ Istiqlol va imkoniyat

ЯРАТИЛГАН ШАРТ-ШАРОИТ ЭРКИН ФАОЛИЯТ КАФОЛАТИДИР

Ҳаётда ҳалол меҳнат қилиб бой бўлиш, турмуш фаровонлигига эришишга нима етсин! Бу ҳақда бежиз гап бошлаганим йўқ. Чунки мамлакатимизда мулкдор, бой бўлиш учун мустаҳкам ҳуқуқий асос, зарур шарт-шароит яратилган. Буни биргина бизнинг "Жавоҳир—Ҳайдар" фермер хўжалигимиз мисолида ҳам кўриш мумкин.

Энг асосийси, бугун мамлакатимизда қишлоқ хўжалигининг асосий қон томири бўлган фермерлик ҳаракати оёққа туриб олди. Чунки фермер ўзини илгари вақтлардаги бригадир эмас, балки ер эгаси, мулк эгаси, хўжалик раҳбари, қолаверса, уни қўллаб-қувватлашаётганлигини юракдан ҳис этмоқда.

Бу эса турмушимиздаги туб ўзгаришлар жараёнини тезлашиши, ҳаётимиз фаровон бўлишига хизмат қилади. Биз1999 йилда фермер хўжалиги ташкил этган эдик. Яқиндагина якунланган 2004 йилда 25 нафар аъзоларимизнинг даромади қарийб 30 минг сўмдан ойлик маош, салкам бир тоннадан буғдойни ташкил этди. Аъзоларимизни ердан чиқадиган барча озиқ-овқат маҳсулоти билан таъминлашга ҳаракат қиляпмиз.

Яқинда ширкат хўжалиги тугатилиши муносабати билан ўтказилган танловда қўлимиз баланд келди, мавжуд ер майдонларимиз кўпайтирилиб, 66 гектарга етди.

Зарур миқдорда ёқилғи ажратиб бераётган нефт маҳсулотлари шаҳобчаси қишлоғимизда жойлашган. Ўғит билан таъминлаш тармоғи ҳам шу ерда. Улар билан ҳар қандай тўловларни амалга ошириш учун қишлоғимизда "Минибанк" ҳам очилди.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, тугатилаётган ширкат хўжалигининг 1133,6 гектар ер майдонларини кимларга бериш учун туман комиссияси тузилди. Комиссия ташкил этган танлов (тендер)га аввалдан фаолият кўрсатиб келаётган фермер хўжаликлари уч йиллик ҳисоботларини тақдим этдилар. Танловда ғолиб чиқиб, янгидан ташкил этилган 16 та фермер хўжалиги раҳбарларининг 14 нафари қишлоқ хўжалиги мутахассислигига эга бўлган одамлардир.

Қисқаси, собиқ ширкат ўрнида аввалгилари ва янгидан ташкил этилганлари билан 61 та фермер хўжалиги фаолият юритаяпти. Муҳими, фермер хўжаликлари ўртасида соғлом рақобат бошланди.

Шу ўринда яна бир нарсани айтишим керак. Гап шундаки, биз, тадбиркорлар олдига узоқ йиллар давомида ширкат хўжалигида меҳнат қилиб келган одамлар тақдири, уларни иш ўринлари билан таъминлаш масаласи ҳам кўндаланг қўйилганди. Биргина "Кориз" қишлоғида 2993 нафар аҳоли яшайди.

Бунинг устига қишлоқ одамлари орасида аслида бегонаси бўлмайди. Улар бир-бирига оға-ини, қариндош-уруғ. Шунинг учун одамлар оила-оила бўлиб фермер хўжалигига аъзо бўлишди. Қолганларига эса фермерлар янги иш ўринлари яратишга киришиб кетдилар.

Бу масалада фуқаролар йиғинлари кенгашлари, оқсоқоллар, меҳнат биржалари ҳам самарали ёрдам бермоқдалар. Зарур бўлганда банклардан кредит олишда амалий ёрдам кўрсатиб келишмоқда.

Кези келганда яна шуни айтиш керакки, Тошкент вилояти адлия бошқармаси ходимлари томонидан жойларда фермерлар билан тез-тез ўтказилаётган семинар ва давра суҳбатлари фермер ва тадбиркорларни ҳуқуқий саводхонлигини ошириш билан бирга амалий ишларга ундамоқда. Ҳуқуқшунослар янги қабул қилинган қонунларни тушунтириб, шарҳлаб бермоқдалар. Саволларимизга эса аниқ жавоблар олаяпмиз. Жумладан, Адлия вазирлиги томонидан чоп этилган **"Тадбиркорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича Ўзбекистон Республикасининг норматив ҳужжатлари"** китобчасида кўплаб қонун ҳужжатлари жамланган. Шу китобчадан жой олган **"Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида"**-ги қонуннинг 30-моддасида шундай дейилган: **"Тадбиркорлик фаолияти субъектлари кредит ресурсларидан эркин фойдаланишда қонун ҳужжатларига мувофиқ тенг ҳуқуқларга эга. Бюджетдан ташқари фондлар маблағларидан тадбиркорлик фаолиятининг устувор йўналишларини ривожлантиришга ажратилган кредитлардан фойдаланганлик учун давлат томонидан имтиёзли фоиз ставкалари белгиланиши мумкин. Давлат тадбиркорлик фаолияти субъектларини имтиёзли кредитлашни амалга оширувчи тижорат банкларига қулай шароитлар яратиб бериши мумкин".**

Маълумки, ерга ишлов берувчи асосий куч — қишлоқ хўжалиги техникаларидир. Гарчи марказий туман МТПси ва жойларда фермерларга зарур ёрдам кўрсатувчи гуруҳлар, жумладан, биздаги "Қирққизободсервис" МЧЖлар деҳқонга кўмак бераётган бўлса-да, ҳақиқий мулклар ўз техникасига эга бўлиб бориши керак.

Мен билан ёнма-ён деҳқончилик қилаётган Ҳусниддин Мўминов, Малик Қўзиев каби фермерлар "Пахтабанк"дан 26 миллион 210 минг 400 сўм кредит олиб, 2 та трактор сотиб олишди.

Бизнинг фермер хўжалигимизда эса ўз ҳайдов тракторимиз, комбайн, чопиқ ва экиш техникалари бор. Буларнинг ҳаммаси давлатимиз томонидан мулкдорга яратилаётган шарт-шароит ва имтиёзлар туфайлидир.

Абдукарим ЭШОНҚУЛОВ,
Пскент тумани
"Жавоҳир-Ҳайдар"
фермер хўжалиги раҳбари

▼ Ajab savdolar

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Шунингдек, ДСИ ходимлари томонидан тузилган далолатноманинг асл нусхасида холислар Г.Каримов ва В.Аннақуловнинг имзоси ҳам йўқ. Текширишга мутахассис Б.Рўзиев жалб қилинган бўлса-да, у далолатномага қўшилмаган ва имзо ҳам чекмаган.

Шуни айтиш керакки, ДСИ ходимлари қандай йўл билан бўлмасин, хусусий фирма фаолиятидан камчиликларни топиш, далолатномаларни нотўғри маълумот асосида тўлдириб, катта жарима жазосини қўллашга зўр беришган. Бир мисол. Мазкур текширишда улар "ЖС-Арсенал" хусусий фирмасига қарашли "Рустам бар" номли ошхонасида ўрнатилган назорат касса аппаратининг ҳисоботини 2004 йилнинг 1 январидан эмас, балки 2003 йилнинг 31 март кунидан 2004 йилнинг 19 август кунигача олиб, 4157376 сўм 50 тийин фиксал хотира ҳисоботидан ўтганлигини аниқлашган. Бироқ шу юзасидан тузилган далолатномада ушбу сумма 2004 йилнинг 1 январидан

НОҚОНУНИЙ ТЕКШИРИШ: КИМГА ФОЙДА, КИМГА ЗАРАР

19 август кунигача назорат касса аппаратидан ўтказилган деб қайд этишган. Ана шу қўпол хато натижасида хусусий фирма ўз-ўзига хизмат кўрсатувчи банкка 2187862 сўм нақд пул топширмаган, деган мантиқсиз хулоса келиб чиққан.

Бундан ташқари, "Сурхон станд" МЧЖ Ангор бўлими бошлиғи Б.Рўзиев фирмага қарашли ошхоналарда ўрнатилган учта назорат касса машинаси ишга яроқлилиги, тамғаси бузилмагани ҳақида хулоса берган. Хусусий фирма бошлиғи В.Жалиловнинг 2004 йил 20 августдаги 8-сонли хатига асосан 3 та ошхонага тегишли назорат касса машиналари ЭТЦ "Сурхонстандсервис" корхонасида текширишдан ўтказилиб, ишга яроқли ва тамғаси бузилмаганлиги аниқлангани тўғрисида расмий ҳужжат тақдим этган бўлса-да, текширувчилар томонидан инобатга олинмаган. Шунинг оқибатида хусусий фирмага энг кам иш ҳақининг 200 баравари миқдорида молиявий жарима қўллаган.

Вилоят адлия бошқармаси томонидан хусусий тадбиркор В.Жалиловнинг Адлия вазирлигига ёзган аризаси ўз жойида атрофлича ўрганилиб чиқилгач, текшириш давомида содир этилган қонунбузарликлар юзасидан вилоят солиқ бошқармасига тақдимнома киритилган эди. Ана шу тақдимномага кўра, Ангор тумани ДСИ бошлиғининг "ЖС-Арсенал" хусусий фирмасига нисбатан 7894,1 минг сўм молиявий жарима қўллаш тўғрисидаги қарори вилоят солиқ бошқармасининг тегишли қарори билан бекор қилинди. "ЖС-Арсенал" хусусий фирмасида ўтказилган текшириш ҳужжатларига асосан асоссиз равишда молиявий жарима қўллаш ҳақида қарор қабул қилган туман ДСИ бошлиғининг биринчи ўринбосари Ф.Ҳакимов вилоят Давлат солиқ бошқармасининг 247-сонли буйруғи билан ўз вазифасидан озод қилинди. "ЖС-Арсенал" фирмасида текшириш ўтказган туман ДСИ уч нафар солиқ инспектори А.Файзуллаев, Х.Ураловга ҳайфсан, бош инспектор О.Бобоевга жарима жазоси қўлланилди.

Бугун тадбиркорлик фаолиятига иқтисодиётимиз таянчи, фаровонлик манбаи деб қаралмоқда. Демак, бу савоб ва эзгу ишга тўсиқ бўлиш ҳеч қачон оқибатсиз қолмайди. Юқоридаги воқеа ҳам бу фикрни исботлайди.

Бахриддин ҒАФФОРОВ,
ҳуқуқшунос
Собир ЁДИКОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

▼ Huquqiy himoya

ҚАРЗ ЮКИ

(Давоми.
Боши биринчи бетда)

Бу Гулистон туман ҳокимининг 2003 йил 5 апрелдаги 437-қарори билан тасдиқланган эди. Шундан сўнг фермер хўжалиги тендер танловида қатнашиб қўшимча 20,3 гектар ерга эга бўлганлиги туман ҳокимининг 2004 йил 21 январдаги 58-қарори билан ҳам тасдиқланди. Энди аввал тугатилган Ҳамид Олимжон номидаги ДФХБнинг нафақат 20,3 гектар ери, балки зиммасида бўлган ва шу ер ҳисобига тақсимланган қарзлар ҳам фермер ҳисобига ўтди. Жумладан, собиқ ДФХБнинг Гулистон туман "МТП" АЖдан қарзининг 842 минг сўми "Нью Кастл" фермер хўжалиги зиммасига тушди. Бунинг устига бу қарзни шу йилнинг ўзидаёқ «МТП» АЖ фермер хўжалиги ҳисобидан ундириб олди. Шу ўринда табиий савол туғилади: хўш, бу ҳаракат қонуний эдими? Келинг, шуни кўриб чиқайлик.

Аввало шуни айтиш керакки, Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 5 январдаги қарорига 6-илова **"Қишлоқ хўжалиги корхоналарини фермер хўжаликларига айлантиришда активлар ва пассивларни тақсимлаш тартиби"** деб номланган. Бу иловада аввало, яроқсиз ва яроқли мулк, қарзларни, жумладан, қопланмаган қарзларни тақсимлаш тартиби берилган. Сўнг "Тартиб"нинг 11-бандида шундай дейилган: **"Ажратувчи балансга мувофиқ ҳар бир фермер хўжалиги қайта ташкил этилаётган хўжаликнинг тегишли кредиторлари билан уларни тўлаш миқдорлари ва муддатлари кўрсатилган шартнома тузилади".**

Хўш, собиқ хўжаликнинг кредиторлари янги фермер хўжаликлари билан қарзларни қачон ва қанчадан тўлаб бориши лозимлиги тўғрисида шартнома тузишдими? Йўқ, албатта. Чунки қарзни кимдандир бўлса-да, тезроқ қайтариб олиш иштиёқи уларга тинчлик бермаганга ўхшайди. Ҳолбуки, вилоят ҳокимлигининг ушбу масала бўйича қарорида ҳам собиқ хўжаликнинг қопланмаган ва фермер хўжаликларига тақсимланган қарзларини ундириш учун аввал шартнома тузиш ва қарзлар учинчи йилдан кейин ундириш шарт эканлиги белгиланган эди.

Шу ўринда яна бир ғалати воқеага эътибор қаратиш лозим. Гап шундаки, кейинчалик туман "МТП" АЖ билан "Нью Кастл" фермер хўжалиги ўртасида ўзаро ҳисоб-китоблар бўйича солиштирма далолатнома тузилганида, кредиторнинг ўзи фермер хўжалигидан 434633 сўм қарздор эканлиги аниқ бўлиб қолди. Буни қарангки, собиқ хўжалик қарзини тезроқ ундириб олишга шошилган. "МТП" АЖ ноқонуний ундирилган маблағнинг ўз зиммасида қолган қисмини қайтариб беришга шошилмади. Бу аҳвол ўтган йил ноябр ойигача давом этгач, фермер шу ҳақда тегишли идораларга ариза билан мурожаат этишга мажбур бўлди. Энди қарзнинг "МТП" тан олган қисмини ундириб беришда ёрдам кўрсатилса, ажаб эмас.

Хўш, "МТП" АЖ мутасаддилари нега бундай йўл тутди? Агар ҳар бир кредитор аввалги қарзларини янги фермер хўжалиги ҳисобидан дарҳол ундиришга шошилса, бундай вазиятда хўжалик қачон ривожланади? Буни эътибордан қолдирмаслик лозим эди-ку!

Энг қизиғи шундаки, фермер Жўрабек Қурбонов ариза билан мурожаат этгач, вилоят адлия бошқармаси Гулистон туман "МТП" АЖ раиси А.Равшанов номига талабнома киритиб, 434653 сўм қарзни қайтариб беришни сўради. Бироқ А.Равшанов талабни бажаришни истамади.

Шу ўринда эҳтимол, сиз жами қарз суммаси ва кейин "МТП" зиммасида қолган қарз қандай пайдо бўлгани билан қизиқаётгандирсиз?! Шуни ҳисобга олиб, қуйида воқеани баён қиламиз.

"МТП" томонидан 2004 йил 6 июндаги 10-талабнома билан фермер хўжалигининг "Тадбиркорбанк"даги ҳисоб рақамидан 1.150 минг сўм ушлаб қолинган. Шундан 533 минг сўми хўжалик ғалласини ўрганлиги учун ва 617 минг сўм дебитор қарзи ҳисобига ушланган. 2004 йил 9 сентябрдаги солиштирма далолатномада баён қилинишича, "МТП" шу маблағнинг 434.653 сўми қарз эканлигини тан олган. Лекин буни ўз ихтиёри билан хўжалик ҳисобига қайтариб беришни истамади. Шу боис иш хўжалик судигача етиб борди.

Ноқонуний иш — келтирар ташвиш, деган нақл бор. Бироқ бу шу ишни бошлаган шахс учунгина эмас, бошқалар учун ҳам ташвиш бўлди. Лекин ушбу ҳолат ягона эмас. Тугатилаётган қишлоқ хўжалик корхоналарининг манба билан қопланмаган қарзини мутлақо алоқаси бўлмаган шахслардан ундиришга чек қўйиш вақти келмадимикан?

А. ҚЎЗИЕВ,
ҳуқуқшунос

ОЛМОҚНИНГ БЕРМОҒИ БОР

Мамлакатимизда қишлоқ хўжалик корхоналари, ширкат ҳамда фермер хўжаликларининг мустақиллигини таъминлаш, уларнинг эмин-эркин фаолият кўрсатишлари учун барча имконият яратилган. Ҳозирги пайтда биргина Самарқанд вилоятида 9800 дан зиёд фермер хўжалиги фаолият кўрсатмоқда. Уларнинг аксарияти зиммаларига олган режа топшириқларини ошиғи билан уддалаб, юртимиз тараққиётига муносиб улуш қўшмоқда.

Лекин шоли курмаксиз бўлмаганидек, давр талабини ҳис этмаётган, ўз манфаатини эл манфаатидан устун қўйиб ўзига ишониб топширилган ер майдонларидан шахсий мақсади йўлида фойдаланаётган айрим корхона ва фермер хўжаликлари ҳам йўқ эмас. Уларнинг қонун талабларига беписандлик билан муносабатда бўлиши ёки шартномавий муносабатларга амал қилмаслиги оқибатида тайёрловчи, хўжалик ва давлат муайян миқдорда зиён кўрмоқда. Мисол тариқасида айтадиган бўлсак, Булунғур туманидаги **"Булунғурнинг меваси"** Ўзбекистон-Бирлашган Араб Амирлиги қўшма корхонаси вилоят адлия бошқармасига Тойлоқ туманидаги "Учқун" кичик корхонасидан муддати ўтган қарзларини ундириб беришини сўраб мурожаат қилди. Мурожаатни ўрганиб чиққан бошқарма вилоят хўжалик судига қўшма корхонанинг манфаатини кўзлаб, даъво аризаси киритди. Гап шундаки, мазкур қўшма корхона 2003 йилнинг 17 феврал куни "Учқун" кичик корхонаси билан қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етказиб бериш бўйича контрактация шартномаси тузган. Шартнома шартига биноан кичик корхона қўшма корхонага 3.000.000 сўмлик 50 тонна қизил болгар қалампири, 750.000 сўмлик 25 тонна қизил лавлаги, 750.000 сўмлик 25 тонна карам етказиб бериш мажбуриятини олади. Шартноманинг 2/1 бандига асосан қўшма корхона 1.500.000 сўм миқдоридаги бўнак пулини кичик корхонанинг ҳисоб рақамига ўтказиб беради. Ниҳоят, шартномада кўрсатилган маҳсулотларни қўшма корхона манзилгоҳига етказиб бериш муддати етиб келгач, қўшма корхона вакиллари "Учқун" кичик корхонаси директори М.Норбоевга ҳосилни етказиб бериш ҳақида бир-неча бор мурожаат қилишган бўлишса-да, бирор натижа чиқара олишмайди. Кичик корхона директори эса ваъдабозликдан нарига ўтмайди. Маълум бўлишича, "Учқун" кичик корхонаси томонидан қўшма корхонага бор-йўғи 300.000 сўмлик 50 тонна қизил болгар қалампири етказиб берилган, холос. Суд кичик корхона ҳисобидан қўшма корхона фойдасига бир миллион икки юз минг сўмлик маблағни ундириб бериш тўғрисида қарор чиқарди.

Қишлоқ хўжалигини тушунган одам фермерлик ер, техника воситалари ва бошқа ресурслардан самарали фойдаланишнинг синалган усули эканини яхши билади. Ҳақиқий деҳқон ернинг табиатига қараб тер тўкади. Пастдарғом туманида ерга нисбатан ана шундай эътиқодли муносабатда бўлиб унинг ҳар бир қаричидан самарали фойдаланаётган жамоалар, ўзлари эгалик қилаётган майдонлардан юқори ҳосил олаётган тадбиркорлар деҳқонлар, шахсий хўжаликлар кўпчиликни ташкил этади. Лекин тумандаги Шароф Рашидов номидаги ширкат хўжалиги ҳудудида фаолият кўрсатган собиқ "Бобуршоҳ" фермер хўжалиги раиси Т.Рўзиевни улар сирасига қўшиб бўлмайди. Мазкур фермер хўжалиги 13 гектар ер майдонида деҳқончилик қилган.

Фермер хўжалиги 2002 йилда белгиланган 9 гектар ерга пахта экиб, режадаги 29,7 тонна пахта ўрнига 18,1 тонна, 2003 йилда режадаги 23,5 тонна ўрнига 2,3 тонна ҳосил топширади. Бундан ташқари, у 5 гектар ерга экилган буғдойдан режада белгиланган 12 тонна ўрнига 6 тонна ҳосил етиштиради, холос. Фермер хўжалиги раиси шартномада белгиланган қишлоқ хўжалик маҳсулотларини бажармаган бўлса-да, бир гектар

▼ Dakki

ерга маккажўхори ва ерёнғоқ экишни унутмаган. Фермер хўжалиги Вазирлар Маҳкамасининг 486-сонли қарори асосида қабул қилинган Низом талабларига амал қилмай ер ресурслари хизматидан қайтадан рўйхатидан ўтмаган. Ана шу тариқа "Бобуршоҳ" фермер хўжалиги раиси Т.Рўзиев ўзига ажратилган ер участкасидан белгиланган мақсадларда ва оқилона фойдаланмасдан ғалла пахта топшириш режа топшириқларни узлуксиз бажармай келган. Шу сабабли вилоят хўжалик суди "Қурилиш" фермер хўжаликлар уюшмаси ва "Бобуршоҳ" фермер хўжалиги ўртасида тузилган ер ижара шартномасини бекор қилиш ҳақида қарор чиқарди. Шу ўринда фермер нега шартнома мажбуриятларини бажармади, деган ҳақли савол туғилади. Бунга жавоб тайин: масъулиятсизлик! Ўз ишига масъулият билан ёндашган виждонли деҳқон энг аввало, ўзига ишониб топширилган ерга ўз вақтида ишлов беради. Юқори ҳосил етиштириш мақсадида жонини жабборга бериб меҳнат қилади. Афсуски, фермер хўжалигининг раҳбари ўзига берилган имкониятлардан тўғри фойдаланмади ва ердан ажралди. Бу бошқаларга ҳам сабоқ бўлиши лозим.

Рўзимурод ТУРСУНОВ,
журналист

Huquqiy ma`rifat

МЕҲНАТ НИЗОЛАРИ

УЛАРНИ ҲАЛ ЭТИШ ТАРТИБИ ХУСУСИДА БАЪЗИ МУЛОҲАЗАЛАР

Мамлакатимизда амалга оширилаётган суд ислоҳотларидан кўзланган мақсад — инсоннинг ҳуқуқ, эркинлик ва манфаатларини қонуний асосда ҳимоя қилишдан иборат. Шу аснода, судларнинг фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича ихтисослаштирилгани натижасида суд ҳокимияти фаолиятининг суръати ва сифатини юксалтиришда мустаҳкам замин яратилди. Айни пайтда бу ислоҳотлар нафақат ҳуқуқ тизимини такомиллаштиришни, суд ҳокимияти мавқеини кўтаришни, шунингдек, фуқароларнинг ҳуқуқий маданиятини оширишни ҳам ўз ичига қамраб олади.

Ҳуқуқий онг, ҳуқуқий саводхонлик савиясининг кўтарилиши жамиятда кишиларнинг ўз ҳуқуқ ва манфаатларини тобора чуқурроқ англаб, судларга даъво аризалари билан мурожаат қилаётганларида намоён бўлаётир. Зотан, судларда кўрилаётган фуқаролик ишлари сонининг кейинги йилларда кўпайиб бораётгани ҳам фикримизга далил бўла олади. Бу ишларнинг аксарият қисмини меҳнат ҳуқуқларининг бузилгани билан боғлиқ низоли фуқаролик ишлари ташкил этади. Хусусан, ишчи-хизматчиларнинг иш ҳақларини ундириш ҳамда ишга қайта тиклаш ҳақидаги даъво аризалари шулар жумласидандир.

Маълумки, мулкчиликнинг турли шаклларида фаолият юритадиган корхона, муассаса ва ташкилотларда шартнома асосида ишлаётган жисмоний шахсларнинг меҳнатга доир муносабатлари меҳнат тўғрисидаги қонун ва бошқа меъёрий ҳужжатлар билан тартибга солинади. Бироқ, айни пайтда, ўз вақтида берилмаган ишчи-хизматчиларнинг иш ҳақларини ундириш ҳақидаги даъволари бўйича фуқаролик ишларини кўришда ҳар доим ҳам қонун талаблари тўғри қўлланилмоқда, деб бўлмайди. Бу турдаги ишларни кўришда судьялар Меҳнат кодексининг 9 боб, 153-164-моддалари талабларидан келиб чиқишлари ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 19 март ойида қабул қилинган **"Иш ҳақининг ўз вақтида тўланишига доир қўшимча чора-тадбир тўғрисида"**ги қарорига, Республика Олий Суди томонидан чиқарилаётган **"Суд амалиёти"** тўпламидаги йўриқлар ва ибратли мисолларга таянишса, бу ишларни тез ва адолатли ҳал этилишига катта ёрдам беради.

Меҳнат низолари билан боғлиқ фуқаролик ишларини умумлаштирганда шуни кузатиш мумкинки, судларда кўрилаётган бу турдаги ишларнинг аксариятини туман прокурорлари томонидан қўзғатилаётган ишчиларнинг меҳнат ҳақларини ундириш билан боғлиқ низоли масалалар ташкил этмоқда.

Шу ўринда прокурорлар томонидан қўзғатилаётган даъво аризаларнинг барчаси асослими, деган савол туғилади. Кўрилаётган ишлардан аён бўлишича, қўзғатилаётган фуқаролик ишлари юзасидан судга тақдим этилган ҳужжатларда тарафлар ўртасида низо йўқ. Яъни жавобгар ташкилот ўз ишчи, хизматчисидан иш ҳақи бўйича қарздор эканлигини тан олади ва уни тўлаш мажбуриятини рад этмайди. Бунга эса манфаатлари ҳимоя этилаётган ишчилар эътироз билдиришмайди. Айни ҳолат тарафлар ўртасида низо йўқлигини тасдиқлайди. Натижада суд Фуқаролик процессуал кодексининг 100-моддаси, 5-бандига асосан, иш юритишни тугатишга мажбур. Шу сабабли даъвогар ўз аризасида иш ҳақини ундириш учун асосли далилларни, яъни даъвони қаноатлантириш учун етарли даражада асос бўладиган ҳолатларни тўлиқ аниқлаб, иш ҳақининг ихтиёрий тарзда тўланмаётган сабабларини аниқлаб, ҳаққоний далилларни тақдим этиши мақсадга мувофиқдир.

Судьялар мазкур турдаги ишларни кўришда Меҳнат кодексидан ташқари, Республика Олий суди Пленумининг 1998 йил 17 апрелдаги **"Судлар томонидан меҳнат шартномасини бекор қилишни тартибга солувчи қонунларнинг қўлланиши ҳақида"**ги 12-сонли қарори талабларидан келиб чиқишлари, шунингдек, жавобгар ташкилотларнинг жамоа шартномасини, ички меҳнат тартиб-қоидаларини, меҳнат шартномаси қоидаларини, корхона низоми каби бошқа меъёрий ҳужжатларни, низога сабаб бўлган ҳолатларни тартибга солувчи қонун ости актларини чуқур ўрганиб, иш кўриши лозим бўлади. Чунки ушбу меъёрий ҳужжатлар ишнинг қонуний ва адолатли ҳал этилишида катта ёрдам беради.

Меҳнат шартномасини бекор қилиш учун тарафларнинг ўзаро келишуви, улардан бирининг ташаббуси, шартнома муддатининг тугаши, тарафларнинг ихтиёрига боғлиқ бўлмаган ҳолатлар, меҳнат шартномаисда назарда тутилган ҳолатлар асос бўлади. Меҳнат шартномасини бекор қилишда касаба уюшмаси қўмитаси ёки бошқа вакиллик органининг розилиги олингани ёки олинмаганига, меҳнат шартномасини бекор қилиш Меҳнат кодексининг 107-моддаси талаби асосида расмийлаштирилганлигига, бу ҳақдаги буйруқ нусхаси ва меҳнат дафтарчаси қонунда белгиланган муддатда берилганлигига, шунингдек, ходимга ишдан бўшатиш нафақаси ёки иш ҳақлари белгиланган мухлатда берилганлигига алоҳида эътибор қаратиш лозим.

Меҳнат низолари билан боғлиқ фуқаролик ишларидан яна бир тури ғайриқонуний тарзда бошқа ишга ўтказиш билан боғлиқ низолардир. Меҳнат кодекси талабларига кўра, иш берувчи ходимни доимий ва вақтинча бошқа ишга ўтказишда, албатта, ундан ёзма равишда розилигини олиши, вақтинча бошқа ишга ўтказилганда эса мухлат тугагач, иш берувчи ходимга аввалги ишини қайтариб бериши шарт.

Ходимнинг вақтинча бошқа ишга ўтказишни сўраб қилган илтимоси, агар бу илтимос узрли сабаблар боис келиб чиққан ва у сўраган иш корхонада мавжуд бўлса, иш берувчи томонидан унинг илтимоси қаноатлантирилиши керак. Бу хилдаги ишларни ҳал этишда ҳам иш берувчи корхонанинг жамоа шартномаси, ички меҳнат тартиби қоидалари, меҳнат шартномаси талабларидан келиб чиққан ҳолда уларнинг қонунга қанчалик мослигини ҳам эътиборда тутиши зарур. Меҳнатга оид муносабатларда келиб чиқадиган низоли ишларни ҳал қилишда корхона раҳбари томонидан Меҳнат кодекси талаблари қўпол равишда бузилгани ҳолатлари аниқланганда мазкур қонун талабларини бузиш такрорланмаслиги учун судлар томонидан хусусий ажримлар чиқарилиб, юқори ташкилот бошлиқларининг муҳокамасига юборилса, мақсадга мувофиқ бўлади.

О. ТАНГМАТОВ,
ҳуқуқшунос

Jamiyatimiz maqsadi

ОИЛА МУСТАҲКАМЛИГИ – ТАРАҚҚИЁТ ШАРТИ

Оилани жамиятнинг кичик кўринишига қиёслашади. Бу бежиз эмас, албатта. Чунки оилада оддий инсоний муносабатлардан тортиб, ижтимоий жараёнлар ҳам таркиб топади, камолга етади. Бас, шундай экан, бу муқаддас даргоҳга қадам қўяётган ҳар бир ёш келин-куёв унинг юксак масъулиятини чин дилдан ҳис этиши керак. Бу масъулият замирида энг катта бойлик ҳисобланадиган саломатлик муҳим аҳамият касб этади.

Аниқроқ айтганда, саломатлик миллат келажагига дахлдор масъулиятдир. Агар эътибор қилсангиз, Юртбошимиз мамлакатимиз мустақиллигининг дастлабки йилларидан бошлаб "Соғлом авлод Давлат дастури"ни кун тартибига қўйганди. Ўтган шукуҳли йилларнинг турлича номланишининг асл ва ягона муддаоси ҳам битта ғояга, яъни миллат генефондини яхшилашга қаратилгани ҳам бежиз эмас. Шаҳрисабз ФҲДЁ бўлимининг мудираси Нуринисо Бобоева билан суҳбатимиз ҳам айни шу хусусда кечди.

— Буюк соҳибқирон Амир Темурга бешик бўлган Шаҳрисабзда тузилаётган ҳар бир никоҳ аҳдномаси миллий анъаналаримизга хос, қолаверса, бугунги фараҳбахш кунлар жозибасини акс эттирадиган бекаму кўст, бир умрга татигуликдек бўлишини нақадар исташимни билсангиз эди, — деб гап бошлайди Нуринисо опа. — Инсон умрида никоҳдан ҳам ортиқ хушбахт кун кам топилади. Бу кунни ғоят шодмонлик билан ўтказиш ҳақида пайғамбаримиз ҳадисларида ҳам алоҳида таъкидланган. Ўтган йилги сарҳисоб бўйича бўлимимизда жами бўлиб 1475 та никоҳ қайд этилди. Энг муҳими, уларнинг 100 фоизи тиббий кўрикдан ўз ихтиёрлари билан ўтишди. Бу — некбин ният билан оила қурган йигит-қизлар аввало соғлом оила учун, соғлом авлод учун, миллат келажаги учун қайғурмоқда, деган маънони англатади.

Бўлимимизда ёшларни ҳуқуқий онг савиясини юксалтириш учун "Меҳр-муҳаббат оила устуни", "Оила бошлиғи масъулияти", "Аёл эъзози" каби мавзуларда ўтказилган суҳбат ва тадбирлар, савол-жавоб кечалари ўтган йилнинг саҳифаларига зеб берди, дея баралла айтиш мумкин.

Суҳбатимизга Шаҳрисабз туманидаги "Оила ва никоҳ" репродуктив саломатлик маркази раҳбари, тажрибали шифокор Шерали Остонов шундай қўшимча қилди: — Бўлимимизда фаолият кўрсатаётган 21 нафар ходимнинг асосий вазифаси аҳоли ўртасида соғлом турмуш тарзини тарғиб-ташвиқ қилиш ва бўлажак оила соҳибларини беминнат тиббий кўрикдан ўтказишдан иборат. Ўтган йил якунлари бўйича хулоса қиладиган бўлсак, ёшлар тиббий кўрикнинг мақсад ва ниятини тўлиқ англаб етишди. Ходимларимиз эса кўп нарса яхши ташкил этилган тарғибот ва ташвиқотга боғлиқ эканлигини тўғри тушундилар. "Сиҳат-саломатлик йили"да ҳам режаларимиз янада кўп. Соғлиқни энг катта бойлик деб тушунадиган элимизнинг боши омон бўлсин!

Хулоса ўрнида шуни айтиш керакки, бугунги кунда оилага кўрсатилаётган беқиёс ғамхўрлик ва эътибор мазмун-моҳияти билан эртанги кунга, буюк келажакка хизмат қилади.

Ғози РАҲМОН
"Инсон ва қонун" мухбири

Мустақиллик иншоотлари

Muhokama uchun mavzu

ҚАРЗ БЕРИШ ФАЗИЛАТ

Бироқ айрим кимсалар томонидан ана шу фазилат суиистеъмол қилинаётгани ҳақида

Истиқлолнинг эркинлик сиёсати, туфайли ўзлигимизни англадик, қадриятларимиз эъзозланмоқда. Қадр топган қадриятлар сифатида эса халқимизнинг бағрикенглиги, очиққўллиги ва саховатпешалиги, яхши-ёмон кунида бир-бирини суяши, мададкор бўлишини айтиб ўтиш мумкин. Қон-қонимизга сингиб кетган бу қадриятлар кейинги йилларда янада теран мазмун касб этиб кўнгилларга ажиб илиқлик бағишламоқда. Меҳру муҳаббатга, мурувватга бурканган бу инсоний фазилатлар ҳақида ҳар қанча гапирса арзийди.

Айтайлик, оддийгина қийналган кишига қарз бериш, унинг ҳожатини чиқариш ҳам гўзал одатларимиздан бири саналади.

Бироқ ҳаётда ана шундай гўзал одатимизни кўр-кўрона суиистеъмол қиладиган кимсалар ҳам учраб туради. Қуйида ана шу ҳақда баҳс юритамиз.

Яқинда таҳририятимизга Тошкент шаҳри, Чилонзор тумани, 20-даҳа, 19 "Б"-уй, 34-хонадонда яшовчи Рисолат Сулаймонова мурожаат қилди. У шундай ёзади:

"... Судхўрга ишингиз тушганми?! Менинг эса ёшим эллик саккизга кириб судхўрга ишим тушди. Келинг, яхшиси барини бир бошдан гапириб берай. Бундан бир неча йил муқаддам узоқ йиллик қўшнимнинг (худди туғишгандек бўлиб кетгандик) ўғли чиқиб, "опа, мен тижорат билан шуғулланаяпман. Шунга пул керак. Ўзимизни ва сизни уйингизнинг ҳужжатларини гаровга қўйиб пул олмоқчи эдим. Агар иложи бўлса, уй ҳужжатларингизни бериб турсангиз", деди.

Кўздай қўшни бўлсак, йўқ, дея олмадим. Орадан тўрт-беш кун ўтиб, у яна уйимга келди ва "опа, қарзни нотариал идорадан расмийлаштириш керак экан, шунга сизнинг ҳам имзоингиз керак бўлиб қолди. Бирга борсангиз", деб илтимос қилди. Яна йўқ, дея олмадим. Хуллас, нотариал идорада уй-жойни гаровга қўйиш ҳақида ҳужжат имзоладик. (Кейинроқ билсам, қарз берувчи уй-жой олди-сотдиси ҳақидаги ҳужжатни имзолатиб олган экан).

Орадан бир йилдан ошиқроқ вақт ўтиб, уйимга қўшнимнинг ўғлига пул берган одам кириб келди. Ҳе йўқ, бе йўқ, "уйни бўшатасан", деб туриб олди. Ҳовлиқиб қўшниникига чиқсам, у ерда ҳам шу ҳангома. Ўғлининг йил давомида судхўрга берган пули қарзга олинган маблағнинг миқдоридан кўпроқ экан. Лекин бу маблағ фақат олинган пулнинг фоизига ҳисобланибди. Асосий қарз эса ҳали тўланмаган экан...

(Давоми тўртинчи бетда)

Jahon tajribasi

"ЖИМЖИТЛИК" БАҒРИДА ТУҒИЛГАН МЎЪЖИЗА

Бундан роппа-роса 85 йил муқаддам бугун дунёга кунчиқар юрт номи билан машҳур бўлган Японияни камдан-кам одам биларди. Чунки мамлакат иқтисодий қолоқлик ва бугунги иқтисодчилар тили билан айтганда, "жимжитлик" қучоғида "тинч"-гина ухларди. Ана шу "жимлик" қўйнида янги — бугунги кунда Япон мўъжизаси номини олган — иқтисодий уйғониш юз берди.

Бугун бутун дунёни лол қолдираётган япон технологияси, унинг асосчилари оддий, томи сомон билан ёпилган устахоналарда қўлбола ускуналардан фойдаланиб ана шундай мўъжизалар яратган, десак, кўпчилик ишонмаслиги мумкин. Лекин аслида ҳам шундай бўлган. Масалан, бугун дунёнинг энг қимматбаҳо машиналаридан бири ҳисобланувчи "Тойота"нинг тархи тикув машинасидан олинган. "Мицубиси" автомашинасининг "бобокалон"и эса, оддий балиқ овчилари учун мўлжалланган қайиқ бўлган экан. Бугун кўпчилик учун оддий нарсага айланиб қолган "Панасоник" телевизорининг "бобо"си эса, оддийгина уйни иситишга мўлжалланган печка бўлган десак, ишонаверинг.

Ўша оғир йилларда японлар қиш кунлари уйларини ўтин ва кўмир воситасида иситишган. Дудбуронли печкалар йўқлиги боис аксарият ҳолларда кўмир газидан заҳарланиш ёки ёнғин ҳодисалари учраб турарди. Айнан мана шу заҳарланиш ва ёнғиннинг олдини олиш мақсадида чекка бир қишлоқда истиқомат қилувчи Коносуке Мацусита янги иситиш ускунаси — бугунги печкани яратди. Шундан кейин янги ихтиро — "қиздирувчи қути" қўлма-қўл бўлиб кетади...

Орадан бир неча ўн йил ўтиб, Мацусита фирмаси мамлакатнинг йирик, иқтисодий бақувват корпорацияларидан бирига айланди. Энди корпорация "қиздирувчи қути" шаклидаги "кўрсатувчи қути" — яъни телевизор ишлаб чиқаришни йўлга қўйиб олган эди. Шу тариқа аввалига оддийгина фирма бўлган корпорация бугун жаҳон бозорида маиший техника воситалари ишлаб чиқарувчи улкан корхоналардан бирига, таъбир жоиз бўлса, шу йўналишда иш юритадиган корхоналарнинг илк қалдирғочи ҳамда етакчисига айланди.

Агар кекса авлоднинг ёдида бўлса, собиқ иттифоқ даврида ҳам "КВН" номи билан телевизорлар сотувга чиқарилган. Аммо кишини ҳайратга соладиган томони шундаки, бугун Токиодаги маиший техникалар музейига кирсангиз, японлар биринчи бўлиб ихтиро қилган оқ-қора рангли телевизорга кўзингиз тушади. Бу телевизор "КВН"дан деярли фарқ қилмайди. Демак, "КВН" японларнинг оқ-қора рангли телевизоридан олинган "кўчирма", деб бемалол айтиш мумкин.

Яна шуни таъкидлаб ўтиш керакки, ушбу мўъжизавий техника воситаларини сотиб олиш учун ўша пайтда оддий япон хизматчиси ўртача ойлигининг 20 баравари керак бўларди. Бу тахминан бугунги 6000 АҚШ долларига тўғри келади.

Бугун корпорация тарихи билан батафсил танишишни истаган ҳар бир япон фуқароси ёки хорижлик меҳмон Мацусита корпорациясига қарашли ҳар бири тўрт қаватдан иборат икки ойнаванд бинога ташриф буюриши мумкин. Шунингдек, ойнаванд бино томига ўрнатилган қуёш батареялари бутун бинони ёруғлик ва иссиқлик тизимига хизмат кўрсатаётганига ҳам гувоҳ бўласиз. Бу ғаройиб бинони японлар «ғоялар уйи», деб аташади. Қолаверса, бино ички қисмига ўрнатилган катта экранлар қаршисига келиб, дунёнинг ўзингиз хохлаган қисмига "саёҳат" қилишингиз мумкин. Бунинг учун ўзингизга керакли тугмани топиб, боссангиз бас...

Шу ўринда бир йилда 20 миллион дона маиший техника, яъни телевизор, тикув машинаси, кондиционер, совутгич ва шунга ўхшаш бошқа техника воситалари (уларнинг ўртача оғирлиги бир йилда 70 минг тоннани ташкил этар экан. Бунга 500 миллион тонна саноат чиқиндиларини ҳам қўшсангиз, кўз ўнгингизда улкан ахлат тоғлари пайдо бўлади)ни чиқитга чиқарувчи японлар ўз эски нарсаларини қаерга ташлайди, деган табиий савол туғилиши ҳам мумкин.

Бу саволга жавоб тариқасида шуни айтиш жоизки, бугунги кунда Коносуке Мацуситанинг авлодлари томонидан бошқарилаётган 41 та саноат ва маиший техника чиқиндиларини қайта ишловчи заводлар ана шу муаммони тўлиқ бартараф этмоқда. Аниқроқ айтганда, улар аҳолидан яроқсиз бўлиб қолган маиший техникаларни қабул қилиб оладилар. Бу ўринда "қабул қилиб оладилар" дейиш ҳам нотўғри. Чунки яроқсиз совутгични қайта ишлаш заводига топширган япон фуқароси 45 АҚШ доллари тўласа, яроқсиз кондиционерини топширишни истаган фуқаро 35 АҚШ доллари тўлайди.

Хўш, бу чиқитлардан нима ишлаб чиқарилади, деган яна бир савол сизни ҳам қизиқтираётган бўлса керак. Унда эшитинг:

Чиқитга топширилган бир дона телевизорнинг шиша қисмидан 68 дона стакан ишлаб чиқарилади. Кондиционер учун ишлатилган металл парчаларидан эса 190 дона пиво банкалари тайёрланишига нима дейсиз?!. Шунингдек, маиший техника учун ишлатилган мис, темир, пластмасса каби матереаллардан мамлакатда ишлаб чиқарилаётган совутгичларнинг 50 фоизи тайёрланади.

Хўш, буни ҳақиқий мўъжизадан бошқа яна қандай ном билан аташ мумкин?!.

Ҳ. ИСЛОМОВ

Giyohvandlik asr vabosi

ОҒУ ЧАНГАЛИ

ёхуд гиёҳвандликка ружу қўйган ака-уканинг кирдикорлари хусусида

Гиёҳвандлик воситаларини истеъмол қилиш, улар савдоси билан шуғулланиш бугунги кунда дунёда энг долзарб муаммолардан бири бўлиб турибди. Ҳеч кимга сир эмаски, гиёҳвандликка чалинган кимсаларни даволаш, гиёҳвандлик билан боғлиқ жиноятларга қарши курашиш йўлида сарфланаётган харажатлар миқдори ҳам кам эмас.

Амударёлик ака-ука Умар ва Сардор Матназаровлар ушбу ҳақиқатни яхши билишарди. Аммо қон билан кирган жон билан чиқади, деганларидек, улар гиёҳвандлик воситаларини истеъмол қилишга эрта одатланди ва бу иллатдан воз кечиш, ҳаётда одамдек яшашни сира хаёлларига келтирмадилар. Бунинг устига ака-укалар илгари ҳам Жиноят кодексининг 169-моддаси 3-қисми билан 5 йил муддатга озодликдан маҳрум қилинганди. Ҳар бир ориятли йигит учун бу жазо ва ундан қутулишда амнистиянинг қўлланилгани яхши сабоқ бўлиши лозим эди. Бироқ диёнат нималигини билмаган, ақл кўзлари очилмаган ака-укаларга бу тариқча кор қилмади. Аксинча, Умар суд мажлисида героин моддасини ўзини ўзи укол қилиш йўли билан истеъмол қилишини, сўнгги вақтларда бу моддани кунига икки марта қабул қила бошлаганини очиқ тан олди.

Ўша куни ҳам воқеа шу тариқа рўй берди. Сардор Қанғли қишлоғидан чиқди-да, унинг Туркманистон Республикаси билан чегарадош қисмида Гушимни кута бошлади. Гушим етиб келгач, ундан контрабанда йўли билан тўртта пакетчага ўралган кўп миқдордаги героин моддасини сотиб олди ва божхона назоратини четлаб ўтиб, Қанғлига қайтди. У ерда йўловчи машина кутиб тураркан, милиция ходимларининг синчков нигоҳларига дуч келди ва шу зайлда героин моддаларини акаси Умарга етказиш режаси буткул барбод бўлди.

Иш юзасидан ака-укалар хонадонларида тинтув ўтказилди. Тинтув чоғида Умар Маткаримов яшайдиган хонадондан истеъмол қилиш учун сақлаб қўйилган героин моддаси топилди.

Шундай қилиб, туғишган биродарларнинг гиёҳвандлик қилмишлари барҳам топди. Оғу чангалидаги ака-укалар жиноят ишлари бўйича Амударё тумани суди ҳукми билан маълум муддатларга озодликдан маҳрум этилди. Ҳар иккала нашавандга жазони ўташ жараёнида гиёҳвандликдан мажбурий даво қўлланиладиган бўлди.

Амударёлик яна бир гиёҳванд Алишер Алиевнинг бу борадаги кирдикорлари баридан ўтиб тушди. Зотан, у олдин ҳам — 1999 йилнинг майида гиёҳвандлик моддаларини сақлаган ва истеъмол қилгани учун жиноий жавобгарликка тортилган эди. Таассуфки, бу жазо инсофни унутган Алишерга сабоқ бўлмади. У қамоқ жазосини ўтаб қайтгач, ҳали судланганлиги тугамай туриб, яна гиёҳвандлик йўлини тутди ва оқибат-натижада иккинчи марта жазога тортилди.

Қисқаси, учала гиёҳванд ўзларининг ғайриқонуний хатти-ҳаракатлари учун қонун олдида жавоб берди. Бу галги ҳукм уларнинг кейинги тақдирларида ижобий ўзгаришлар ясай оладими ёки букрини гўр тузатади қабилидаги чиркин ҳаёт яна давом этадими — буни вақт кўрсатади.

Т. ЭШМУРОД,
журналист

ҚАРЗ БЕРИШ ФАЗИЛАТ

Бироқ айрим кимсалар томонидан ана шу фазилат суиистеъмол қилинаётгани ҳақида

(Давоми. Боши учинчи бетда)

Хуллас, бошимга ташвиш тушди. Аввалига қўшнимнинг ўғлига пул берган бойваччани инсофга чақирдим. “Барака топгур, ўзим ёлғиз она бўлсам. Ҳали вояга етмаган фарзандим бор. Ахир, қўшним олган пулини бераман, деб турибди-ку. Қолаверса, бу пулга менинг дахлим йўқ. Ахир, уйни олиб қўйсанг, мен болам билан кўчада қоламан-ку”, дедим. Қаерда, у эшитишни ҳам истамади. “Уйни бўшатасан, тамом-вассалом”, деб туриб олди...

Гапнинг қисқаси, узоқ тортишув ва судлашувлардан сўнг мен болам билан кўчада қолдим. Бойвачча на менинг кўз ёшларим, на гўдагимнинг илтижоларини инобатга олмади. Суд маҳкамасида ҳам иш “нотариал идорада ҳужжатларга ўзингиз қўл қўйиб бергансиз”, деб даъвогарнинг фойдасига ҳал қилинди. Ана шундан кейин яқин бир йил ҳақиқатни қарор топтириш учун елиб-югуришимга тўғри келди.

Худога шукр, дунёда ҳақиқат ва адолат бор экан. Ҳақиқат эгилар экану, лекин синмас экан. Ана шундай оғир кунларнинг бирида Чилонзор тумани ҳокимининг қабулига кирдим. У киши ҳамма гапларимни диққат билан эшитиб, муаммони ҳал этишга ёрдам берди.

Аввалига мени вақтинча яшаш жойи билан таъминлашди. Кейин эгасиз уйлардан бирига киритиб қўйишди. Фуқаролик ишлари бўйича Чилонзор тумани суди судьяси Арофат Алимова мени эгасиз уйга эгалик ҳуқуқимни тиклаб берди. Ҳаммаси учун менга ёрдам қўлини чўзган ҳар бир инсонга чин юракдан миннатдорчилик билдираман.

Ҳурматли таҳририят ходимлари! Сизлардан илтимос, ушбу мактубимни газета саҳифасида чоп этсангизлар. Биринчидан, бу менга меҳр-мурувват йилида мурувват кўрсатган инсонларга миннатдорчилигим бўлса, иккинчидан, бошқа юртдошларимиз мен каби хатога йўл қўймасликлари учун сабоқ бўлсин...”

Ростини айтганда, газетхоннинг бу мактуби бизни эътиборсиз қолдирмади. Шунинг учун уни қандай бўлса, шу ҳолича чоп этишни режалаштирган эдик. Кейин ўйлаб кўрсак, ушбу мактубни мулоҳаза қилиб кўрса, арзийдиган жиҳатлари кўп экан.

Биринчидан, бу мактубни ўқиб чиққан ҳар бир ўқувчининг кўнглида аввало бу можароларни келиб чиқишига ким айбдор, деган ҳақли савол туғилади. Агар қонун нуқтаи назаридан олиб қарайдиган бўлсак, мактуб муаллифи ва унинг тижоратчи қўшниси айбдор бўлиб қолаверадилар. Чунки пул берувчи улардан нотариал тартибда уй-жой олди-сотдиси хусусидаги ҳужжатни имзолатиб олган. Бу қандай ва қай йўсинда амалга оширилгани бизга қоронғу. Энг асосийси, унинг қўлида қонуний ҳужжат бор. Шунинг учун ҳам бўлиб ўтган суд жараёнларида у ютиб чиққан.

Иккинчидан, ҳар бир фуқаро ўзи содир этган хатти-ҳаракати учун жавоб бериши қонунда кўрсатиб қўйилган. Шундай экан, мактуб муаллифи ҳам чеккан имзоси учун жавоб берган, дейишимиз мумкин.

Лекин бу ўринда, учинчидан, ва энг асосий сабаб, фоизга пул берувчи фуқаро қонунни бузмаганми, деган савол очиқ қолмоқда. Хўш, бизда фоизга пул бериб (келинг, ҳозирча судхўрлик деган атамани ишлатмай турайлик!) фойда олиш мумкинми? Албатта, йўқ. Муқаддас китобларимизда ҳам судхўрлик ҳаром дейилган, қораланган. Қолаверса, амалдаги қонунчилигимизда ҳам судхўрликка йўл берилмаган. Шундай экан, бу иллат қаёқдан пайдо бўлмоқда, деган саволни ўртага ташлашга ҳақлимиз.

Келинг, шу ўринда судхўрликнинг ҳуқуқий оқибатларини ҳам таҳлил қилиб кўрайлик.

Muhokama uchun mavzu

Биринчидан, ҳуқуқий тил билан айтадиган бўлсак, судхўр ўз ҳаракатини ғараз мақсадда содир этади. Яъни у берган маблағ эвазига кимдир ишлаб топган фойдага шерик бўлади. Ишлаб топувчининг соф даромади, яъни меҳнат маҳсулини ўзлаштиради. Шунинг билан бир пайтда ўз маблағини ўзгармаслигини таъминлайди. Агар қарз олувчи олган қарзи миқдоридан икки-уч баравар ортиғи билан қайтарган бўлса ҳам (афсуски, ҳаётда ондасонда бўлсада, бундай воқеаларга ҳам дуч келиб турибмиз), охир-оқибат фоиз тўлай олмай қолса, унга ёки оиласига тегишли бўлган мол-мулкка тажовуз қилади. Бунга юқорида мисол тариқасида келтириб ўтган мактубимиз ҳам далил бўла олади.

Иккинчидан, яна кўпчилигимиз гувоҳ бўлган бир ҳолат бор. Одатда, кимгадир пул берган “ишбилармон” — қарз олувчи ўз муддатида қарзини қайтара олмаса, унинг уйига боради, оиласининг тинчини бузади. Уни қўни-қўшниси олдида ҳақоратлаб, қадр-қимматини ерга уради. Аслида бундай ҳолатда судхўрга нисбатан Жиноят кодексининг 277-моддаси қўлланилиб, у жазога тортилиши керак. Қолаверса, жамоатчилик олдида шовқин-сурон кўтариб, жамоат тартибини бузганлик учун ҳам қонунда белгиланган жазо чоралари мавжуд. Бу ўринда қарз берувчига нисбатан Жиноят кодексининг 104-моддасини қўллаш мумкин. Лекин аксар ҳолларда қарздор ҳуқуқ-тартибот идораларига мурожаат қилмайди. Тўғрироғи, мурожаат қилишга чўчийди. Чунки судхўрнинг қўлида унинг қарздорликка оид тилхати ёки нотариал тартибда ҳужжатлаштирилган гаров мулки бўлади.

Учинчидан, бунга ҳам кўпчилигимиз гувоҳ бўлганмиз, қарз берувчи кўп ҳолларда оиланинг биринчи эҳтиёжи ҳисобланган телевезор, совутгич, гилам ва қарздорнинг оиласига тегишли бўлган бошқа мол-мулкларни ҳам ўзбошимчалик билан эгаллаб олади. Агар қонун нуқтаи назаридан келиб чиқиб қарайдиган бўлсак, у бу хатти-ҳаракати билан Жиноят кодексининг 229-моддасини бузган ҳисобланади.

Яна шуни айтиш кераккки, уй-жой ўша уйда яшаётган барчага тегишли. Ота, она ёки ўғилнинг айби билан барча оила аъзоларининг кўчада қолиши ҳам нотўғри. Қолаверса, бизнинг инсонпарвар қонунчилигимиз оиланинг яшаши учун биринчи эҳтиёж ҳисобланган оилага тегишли бўлган мол-мулкларни, жумладан, уй-жойни гаровга қўйишни таъқиқлайди.

Бундан ташқари, судхўр бировларга берган пулидан мўмайгина фойда олади ва бу фойдадан даромад солиғи тўламайди. Демак, бу ўринда солиқ қонунчилиги ҳам бузилади. Шундай экан, нега энди “қарз берувчи ишбилармон” қонун олдида жавоб бермаслиги керак экан. Бизнинг назаримизда, судхўрликни ҳам иқтисодиёт соҳасидаги жиноятлар сирасига киритиш ва уларга нисбатан қўлланиладиган жазо чораларини ишлаб чиқиш зарур.

Ислом ҲАМРО,
журналист

Jinoyat olamida

ЁМОНДАН ҚОЛГАН “ДОД”

КИМ ҚИЛМАГАЙ, КИМ ТОПМАГАЙ...

Жиноятчилик тарихига “Яшил одам”, “Бостонлик буғувчи” ва шунга ўхшаш бир қатор лақаблар билан кирган Альберт де Сальво АҚШ ҳудудининг Атлантика океани қирғоқларида жойлашган Бостон шаҳрида яшаган. У ўзининг жиноий ҳаракатлари давомида 2000 та зўрлаш жиноятини содир этган. Полиция маҳкамаси ходимлари билан суҳбат давомида, у ўзининг 13 нафар аёлни зўрлаб, сўнгра ўлдиргани ҳақида сўзлаб беради. Лекин сўроқ протаколларини имзоламайди. Демак, Сальво расман бу қотилликларни тан олмаган. У 8 ой давом этган сўроқ давомида ўзининг руҳий хасталигини исботлашга ҳаракат қилади. Чунки у агар ўзининг руҳий хасталиги тан олинса, жавобгарликдан қутулиб қолишига ақли етарди.

Бироқ узоқ вақт давом этган суд жараёнида Альберт де Сальвонинг ақлан соғломлиги исботланади ва у 1968 йилнинг 18 январида бир умрлик қамоқ жазосига маҳкум этилади. Суд ҳукмига кўра, жиноятчи жазони “Уолпол” турмасида ўташи керак эди.

Суд ҳукмидан норози бўлган Сальво 1968 йилнинг 24 февралида икки нафар жиноятчи билан “Уолпол”дан қочишга муваффақ бўлади. Икки кун давомида Атлантика океани соҳилларида истиқомат қилувчи аҳоли қўрқув ичида ёвуз кимсанинг янги ваҳшиёна кирдикорлари ҳақидаги хабарни кутади. Лекин буни қарангки, орадан икки кун ўтиб, яъни 26 февраль куни Сальво ўз оёғи билан полиция маҳкамасига кириб келади ва айбини тан олиб келганлигини ҳисобга олиб, уни турманинг руҳий хасталар учун мўлжалланган қисмига жойлаштиришларини талаб қилади.

Суд Сальвонинг бу талабини ҳам қондиришни истамайди ва уни яна турмага жўнатишади. Тақдирга тан берган Альберт де Сальво энди турмада қора дори савдоси билан шуғулланувчилар ичига суқулиб киришга ҳаракат қилади. Қорадорифурушлар эса уни ўз сафларига олишни исташмайди. Ана шундан кейин Сальво улар билан яккама-якка курашишга киришади...

Ушбу кураш натижасида 1973 йилнинг 25 ноябрида турма ҳудудида Альберт де Сальвонинг жонсиз жасади топилади. Унинг чап кўксига 16 марта пичоқ санчилган эди. Терговсуруштирув ишлари жуда узоқ давом этади. Лекин барибир Сальвонинг қотили топилмайди.

Айтиш мумкинки, ваҳший жиноятчи суд ҳукми билан эмас, аксинча, ўз қавми бўлган жиноятчилар ҳукми билан қилмишига яраша жазо олади. Чунки Альберт де Сальво содир этган жиноятлар миқёси, шубҳасиз, ўлим жазосига лойиқ эди. Шунга айтишса керак-да, ким қилмагай, ким топмагай...

“ДАҲШАТГА СОЛУВЧИ ЖЕК”

Навбатдаги “қаҳрамонимиз” жиноятчилик тарихига худди шундай лақаб билан кирган. “Даҳшатга солувчи Жек” — Жон Уильямс қўлга тушгунга қадар нафақат Лондон аҳолиси, балки бутун Англия қўрқув ичида яшади, дейиш мумкин. Жон Уильямс 1811 йилнинг декабр ойида Лондоннинг Ретклиф Хайвей туманининг Ист-Энде мавзесида икки оила вакилларини ўлдириб кетади. Қотил ўз қурбонларининг бошига дурадгор болғаси ва қўрғошиндан тайёрланган махсус мослама билан урган. Бу фожиали воқеа бутун Англияни ларзага солади. Оддий халқ ҳуқуқ ҳимоячиларидан қотилни топиб, жазолашни талаб қила бошлади.

“Даҳшатга солувчи Жек” — Жон Уильямснинг қўлга тушишига ҳам айнан қўрғошиндан қуйилган мосламанинг синиғи ёрдам беради. Чунки Жоннинг кучли зарбасидан сўнг бу мослама синиб кетган ва унинг бир бўлаги қотиллик содир этилган хонадонлардан бирига тушиб қолган эди. Изқуварлар ана шу қўрғошин бўлаги орқали жиноятчининг орқасидан тушишади ва тез орада уни қўлга олишади.

Жон Уильямснинг қонуний жазога тортилишини бутун Англия аҳли интиқлик билан кутарди. Ҳатто унинг жазоланиши Англия бўйлаб халқ байрамига айланиб кетиши ҳам мумкин эди. Лекин суд тугашига атиги бир ҳафта вақт қолганда Жон турма яккахонасида ички кийимларидан ясалган арқонга ўзини осиб қўяди. Бироқ унинг ўлими ҳам ҳукумат вакилларини ўз ниятларидан қайтара олмади. Суд Жон Уильямсни омма олдида жазолаш ҳақида ҳукм чиқарди. Аввалига жиноятчининг жасадини “New Gate” турмаси олдидаги майдонга осишади. Шаҳар аҳолиси унга ўз нафратини билдиргач, уни сиртмоқдан ечиб олишади ва юрак қисмига махсус қозиқ қоқишади. Ҳуқуқ ҳимоячилари шу қадар жунбушга келишган эдики, сиртмоқ ва қозиқдан сўнг Жоннинг жасадини гулханда куйдиришади.

Тўғриси, 1811 йилга қадар ва ундан кейин ҳам “Жон Уильямс иши” ҳамда унга нисбатан қўлланилган жазо чораси Англия суди тарихида учрамайди.

АЙБСИЗ “АЙБДОР”

Юқорида таъкидлаб ўтганимиздек, Англия суд тизими жуда қадим тарихга эга. Лекин “иш бор жойда хато ҳам бўлади”, деганларидек, англиялик ҳуқуқ ҳимоячилари ҳам хатолардан холи эмас экан. Буни қуйидаги айбсиз “айбдор” бўлган Уильям Хэброннинг “жиноят иши” мисолида ҳам кўриш мумкин.

1876 йилда Лондон шаҳри фуқароси ҳисобланмиш 18 ёшли Уильям Хэброн устидан жиноят иши қўзғатилади. У полиция ходимини ўлдиришда айбланади. Суд жиноят ишини кўриб чиқиб, Уильямга ўлим жазоси белгилайди. Шуни айтиш керакки, ўша даврда 19 ёшга тўлмаган ўспиринлар вояга етмаган ҳисобланарди. Уильямнинг эса 18 ёшга тўлишига ҳали икки ой бор эди. Шунинг учун ҳам суд ижрони икки ойга тўхтатиб туради.

Ушбу вақтдан унумли фойдаланган Уильям Хэброннинг адвокати жиноят ишидаги айрим чалкаш жойларни аниқлайди ва ишни аппеляцияга беради. Шундан сўнг ишни қайта кўриб чиққан юқори суд маҳкамаси ўлим жазосини бекор қилади ва “жиноятчи”ни умрбод қамоқ жазосига ҳукм этади. Уильям адвокатининг кейинги барча хатти-ҳаракатлари эса зое кетади. Фақат кутилмаган воқеагина айбсиз “айбдор”нинг жазодан қутулиб қолишига сабаб бўлади.

Қаҳрамонимиз турмада роппа-роса уч йил ўтиргач, жиноятчилик оламида Чарльз Пис номи билан машҳур бўлган рецидивист қўлга тушади. У тергов жараёнида ўзининг барча кирдикорларини тан олади. Жумладан, Уильям Хэброн ноҳақ жазога ҳукм қилингани, аслида полициячини Уильям эмас, балки ўзи — Чарльз Пис ўлдирганини ҳам таъкидлаб ўтади.

Чарльзнинг кўрсатмаларидан кейингина яна “Уильям Хэброн иши” яна қайта куриб чиқилади ва у тўлиқ оқланади.

Озодликка чиққач, суд маҳкамаси Уильям Хэбронга 800 фунт миқдорида товон пули тўлайди.

Ана шунга айтсалар керакда: ҳақиқат эгилади, букилади, лекин синмайди...

ЎЛИБ ТИРИЛГАН ЎҒРИ

Тўғриси, бу воқеани ажойиб-у ғаройиб деса, арзийди. 1634 йилнинг 27 мартида Англиянинг Йорк шаҳрида ўғри Жон Бартендейл ўлим жазосига ҳукм қилинади ва у кўпчиликнинг кўз ўнгида осиб ўлдирилади. Жиноятчи дорда роппа-роса 45 беш минут осилиб тургач, уни тушириб олишади ва махсус ҳакамлар ўғрининг жони узилгани ҳақида хулоса беришади.

Шундан кейин Жоннинг жасади шаҳар ташқарисидаги ялангликда кўмилади. Орадан бир неча соат ўтгач, кутилмаганда Жон Бартендейл ўзига келади. Қарасаки, қоп-қоронғу лаҳадда ётибди. Яна бироз вақт ўтса, дорда узилмаган жони ҳаво етмаслигидан узилиб қолишига кўзи етган ўғри жонжаҳди билан лаҳаддан чиқишга ҳаракат қила бошлайди. Албатта, ўша пайтда маҳаллий аҳоли вакилларида бири тасодифан ялангликдан ўтиб қолмаганида, Жоннинг ўз қабридан чиқиб олиши даргумон эди.

Ўғрининг омадини қарангки, йўлдан ўтиб бораётган йўловчи қабр тупроғининг сезилар-сезилмас қимирлаётганини сезиб қолади ва Жон Бартендейлни қабрдан чиқиб олишига кўмак беради.

Шундан сўнг воқеадан хабар топган округ шерифи маҳаллий суд идораларидан Жон Бартендейлни қайта жазолашни талаб қилади. Бу гал ҳам тасодифий йўловчи Жонга ёрдамга келади ва “мен ҳеч кимни қабрдан кавлаб олганим йўқ. Жон Бартендейл исм-шарифли шахсни эса танимайман”, деб кўрсатма беради.

Жон Бартендейл эса қадимий англияликлар ҳуқуқидан фойдаланиб, ўзини бошқа исм билан аташларини талаб қилади. Суд бир ўлиб тирилган ўғрининг талабини қондиришга мажбур бўлади. Чунки яна Жон Бартендейлни суд қилайлик дейишса, унинг ўлим факти суд ҳужжатларида қайд этилган. Бир кишини эса икки марта қатл қилиб бўлмайди. Ўзига бошқа исм олган Жонни эса, худди янги туғилган чақалоқ каби бирор айби йўқ...

...Ва ниҳоят, ноилож қолган суд маҳкамаси ушбу жиноят ишини ҳаракатдан тўхтатишга мажбур бўлади.

Ана шундан кейин Жон Бартендайл жуда узоқ йиллар умргузаронлик қилади. Энг асосийси, у қайта ўғирликка қўл урмайди ва умрининг охиригача ҳалол меҳнат билан яшайди.

Интернет материаллари асосида И. ҲАМРОЕВ тайёрлади

Mitti maslahat

МАЪМУРИЙ ЖАВОБГАРЛИКДАН ОЗОД ҚИЛИШ

Маълумки, “Маъмурий жавобгарлик тўғрисида”ги кодекснинг 21-моддасида содир этилган маъмурий ҳуқуқбузарлик кам аҳамиятга эга бўлган тақдирда, бу ишни кўриб чиқишга ваколати бўлган идора (мансабдор шахс) ҳуқуқбузарни маъмурий жавобгарликдан озод этиб, уни огоҳлантириш билан кифояланиши мумкин эканлиги белгиланган.

Аммо ҳаётда баъзан судлар томонидан содир қилинган маъмурий ҳуқуқбузарликнинг аҳамияти юқори бўлса ҳам у ёки бу сабаб рўкач қилиниб (масалан, иқтисодий оғир аҳволи, ногиронлиги ва ҳоказолар) ҳуқуқбузар маъмурий жавобгарликдан озод қилиниб, огоҳлантирилмоқда. Албатта, бу ҳолни қонунан тўғри деб бўлмайди. Нега деганда огоҳлантириш фақат кам аҳамиятли ҳуқуқбузарлик учун татбиқ этилиши керак.

“Маъмурий жавобгарлик тўғрисида”ги кодекснинг 21-моддасида маъмурий ҳуқуқбузарликнинг кам аҳамиятли эканлиги ҳақида фикр юритиш имконини берадиган белгилар рўйхати ёки кўрсатмалар қайд этилган. Булар - катта ижтимоий зарар етказмайдиган ва жамият ҳамда фуқароларга бирон-бир даражада зиён келтиролмайдиган хатти-ҳаракатлардир.

21-модда барча кам аҳамиятли ҳуқуқбузарликлар учун жавобгарликдан озод қилишнинг мажбурий эканлигини билдирмайди, балки фақат ана шундай қарор қабул қилиш ҳуқуқини назарда тутади. Шу сабабли мансабдор шахс ҳуқуқбузарликнинг барча томонларини қараб чиқиши, унинг оқибатларига баҳо бериши, хатти-ҳаракатни содир этиш билан фуқароларга ёки жамиятга бирон-бир даражада катта зарар етказилмаганига ишонч ҳосил қилиши, ҳуқуқбузарлик содир этилган шароитни, ҳуқуқбузарнинг шахсини, жавобгарликни енгиллаштирувчи ва оғирлаштирувчи ҳолатларни татбиқ қилиши лозим. Аниқланган барча маълумотлар ҳуқуқбузарни жавобгарликдан озод қилиш ва унга нисбатан огоҳлантириш билан чекланиш мумкин ёки йўқми, деган саволга жавоб беради.

Мухлиса ПАТТАЕВА

Қор соғинчи

Charxi kajraftor

ҚЎШ КЕЛГАН ОМАД

Омад деган нарса дунёда бор гап, дейди шоир. У ҳақ. Нега деганда, шу омад туфайли не-не бало-қазолардан омон қолган кишилар ҳаётда кўп.

Оддий бир мисол. Колумбияда бир моторли самолёт учувчиси ва икки нафар йўловчи икки марта ўлимдан омон қолишди.

Воқеа эса қуйидагича содир бўлган: “Сесна” енгил самолёти Колумбия шимолида жойлашган Караколи шаҳрига йўл олади. Унда АҚШнинг “Женерал электрик” компаниясининг Колумбиядаги бўлимида ишлайдиган икки нафар техник ходими ҳам бор эди. Манзилга етишига озроқ қолганида бирдан самолётнинг мотори ўчиб қолади. Учувчи қанча уринмасин, барибир уни ишлата олмайди. Шундан сўнг у бир амаллаб самолётни яқин атрофдаги кўллардан бирида қўндиришга муваффақ бўлади.

Бироқ омадни қарангки, самолёт қўнган кўл шу ердаги тимсоҳ кўпайтирувчи фермалардан бирига қарашли экан. Бир ҳалокатдан омон қолган уч бахтли инсон тимсоҳ тўла кўлнинг нақ марказига тушиб қолишади. Ўнлаб тимсоҳлар “осмондан тушган тайёр емиш” мазасини тотиб кўришга шай туришарди.

Ҳар тугул ферма ишчилари самолётнинг қулаётганини кўриб қолиб тезда ёрдамга етиб келишади. Омаднинг қўшалоқ келгани шу бўлса керак-да. Йўқса, бир эмас, кетма-кет икки марта ўлимни доғда қолдиришнинг ўзи бўлармиди?!

ҒАРОЙИБ ҲУКМ

“Билмайин босдим тиканни” деган жумлаларни россиялик Владимир Лазарев энди “Билмайин тепдим итни” деб ўзгартириб айтадиган бўлди.

Бунинг сабаби шундаки, у бир куни ўғли билан кўчада сайр қилиб юрганида оёғининг остига ўралашиб юрган итни нарироққа ҳайдаш мақсадида тепиб юборади. Жуссаси кичкина бўлган ит сал нарига учиб бориб бошқа бир йўловчининг оёғи остига тушади ва шу заҳоти жон беради.

Итнинг эгалари Владимир Лазаревни судга беришади. Унга қарши жиноий ишни суд икки кун мобайнида кўриб чиқади. Суднинг ҳукмига кўра, айбланувчи келтирган моддий ва маънавий зарари учун итнинг эгасига анчагина жарима тўлайдиган бўлди.

Динора АҲМАТОВА тайёрлади.

Jinoyat va jazo

ЭГРИ ТАЁҚ

СУД ОЧЕРКИ

БИРИНЧИ ВОҚЕА

2004 йилнинг 7 октябр куни. Сафарбой суд залидан қандайдир енгил кайфиятда чиқди. Йўлда бораркан, ўз бошидан ўтказган воқеаларни бирма-бир кўз олдига келтирди. Тўрт йилча муқаддам гиёҳвандлик моддаларини сақлагани ва истеъмол қилганликда айбланиб, 3 йилу 9 ой муддатга озодликдан маҳрум этилди. **“Амнистия тўғрисида”**ги Президент Фармонига биноан унинг айби кечирилди. Яхши отга бир қамчи деганларидек, мана шунинг ўзи унга ҳаётий сабоқ бўлиши лозим эди. Аммо Сафарбой давлатимиз раҳбарининг бағрикенглигидан ўзига тегишли хулосалар чиқариб олмади. Аксинча, бирорбир жойда доимий ишламасдан, кўчада тараллабедод қилиб юришда давом этди. Орадан кўп ўтмай ўғрилик жинояти содир этди. Бу гал унга 65 минг сўмлик жарима жазоси тайинланди. Қиш бошида Сафарбой туман марказидаги бозорга борди. Шунда унинг кўзи чеккароқдаги савдо растаси устидаги олақуроқ сумкага тушди.

Сафарбой атрофга қараса, ҳеч ким кўринмайди. Бу эса унинг кўнглига ғулғула солди. Шайтон васвасасига учган Сафарбой шу тариқа секин сумкага яқинлашди. Атрофга бир қур олазарак боқди-да, сумкани қўлига олиб қочди.

Уйга келиб сумкани очиб кўрганда, унинг ичида анча пуллик ҳар хил кийим-кечаклар бор экан. Бундан Сафарбой оғзи қулоғига етиб, эртанги кун режасини туза бошлади.

У ўғирланган молларни қимматроқ нархга пуллаш учун Бухоро вилоятига йўл олди. Бироқ режаси амалга ошмади. У Бухоро шаҳрида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идора ходимлари томонидан қўлга олинди.

Қонун адолат тамойилларига суянади. Сафарбой Аллашев суд томонидан хавфли рецидивист деб тан олинди ва қилмишига яраша жазоланиб, озодликдан маҳрум этилди. Тўрткўл деҳқон бозоридан ўғирлик йўли билан ўмарган моллар эгасига қайтарилди.

ИККИНЧИ ВОҚЕА

Оразимбет Тожимуротов ва Жумамурот Аннамеретов бир-бирлари билан яқин улфат эмас. Бироқ улар ҳаётининг талайгина ўхшаш томонлари бор. Жумладан, ҳар иккаласи атиги бир йил фарқи билан 27 август куни туғилишган. Устигаустак, тақдир ҳукмини қарангки, иккалови ҳам оиласи билан ажрашган, ҳеч қаерда ишламайди.

Бундан ташқари, иккаласи ҳам ўз жиноий қилмишлари учун бир неча маротаба судланган. Аниқроғи, Оразимбет Тожимуротов 4 марта, Жумамурот Аннамеретов эса икки марта суднинг қора курсисида ўтирган.

Ўхшатмасдан учратмас деганларидек, шайтон васвасаси уларни яна тубанлик сари етаклади. Оразимбет ўғрилик бобида анчагина тажрибага эга эмасми, олдиндан мол ўғирланадиган хонадон йўли, эшик-тирқишлари билан танишиб, иш бошлашни режалаштирди, зарур анжомларни ҳозирлаб қўйди. Шу кўйи қоронғу тун оғушида шаҳарнинг Ибн Сино кўчасида жойлашган 13-уй олдида пайдо бўлди. Ҳамма уйқуда. Оразимбет оҳиста қадамлар билан молхона томон яқинлашди. Тезда деворнинг нурай бошлаган жойини топди. Қўйин чўнтагидан темир бўлагини олдида, деворга ура бошлади. Ҳайрият, иш осон кўчди: зумда кичик дераза янглиғ тешикча очилди. Оразимбет абжирлик билан ичкарига кирди-да, бирин-кетин иккита кўчқорни судраб чиқди. Тонг оқарар палла да кўчқорларни нотаниш кимсага 58 мингга пуллади.

Текин пулни харжлаш осон. Текинга ўрганган кишининг бўйни ишга ёр берармиди?! Оразимбет ҳам тезда яна ўғрилик пайида бўлди. Бу сафар у “ов”ни “Ўнлибоғ” ширкат хўжалигидан белгилади. Одатдаги тунларнинг бирида фуқаро Ҳамид Абдуллаевнинг молхонасига ўтиб, бир бош шохдор қўчқорни ипидан тутиб судраб чиқди. Аммо узоққа кетолмади. Жонивор жон ҳолатда маъраб, ўзини ўғирлаб кетилаётганини ҳаммага «аён қилди»...

Энди Жумамуротга эътибор қаратадиган бўлсак, у содир қилган ўғирлик жинояти олдида Оразимбетники ип эшолмай қолади. Жумамурот Оразимбет сингари ўйлаб-нетиб ўтирмади. Ўғрига мол кўп. Фуқароники, давлат ёки жамоат мулкими — унга нима фарқи бор? Ўғрида андиша бўладими?! Жумамурот қора шарпа мисол тўғридан-тўғри Адаққиев номидаги ширкат хўжалиги ҳудудида жойлашган 21-сон ўрта мактабга оёқ босди. Қишлоқ шаҳар эмас, ҳар ҳолда тинчроқ. Буни яхши англаган Жумамурот мактабнинг ташқи эшигини эринмай бузди. Мактаб ичкарисига кириб, синфхоналарининг эшикларини бирбир кўздан кечирди. Мустаҳкамроқ, кўркамроқ деб билган иккитасини қўлидаги анжомлар билан девордан ажратди.

Ўғирликнинг моли ҳаром, дейишади. Ҳаромдир, бироқ виждонсиз, баднафс кимсалар ҳаромни ҳам ямламай ютиб юборади. Жумамурот эшиклар пулини ҳазм қилиб бўлгач, яна теварак-атрофга алангла бошлади. Яна ўша ширкат хўжалиги ҳудудида яшовчи фуқаро Гулнор Жумақиличева хонадони олдидаги чайлага, унга тўшалган чиройли миллий кўринишдаги кигизларга кўзи тушди. Кигиз бўлса, нима? Така бўлсин, сут берсин, осонгина ўмарди-кетди...

Албатта, қинғирлик ҳеч қачон жазосиз қолмаган. Ўғирликни касб-корга айлантирган жиноятчилар Оразимбет Тожимуротов ва Жумамурот Аннамеретов қилмишларига яраша жазоланди. Ҳар иккалови хавфли жиноятчи сифатида айбланди. Эгри таёқ тўғри бўлмайди, деб шунга айтишсалар керак-да...

Эркабой САБУРОВ,
ҳуқуқшунос
Тожимурод ЭШМУРОДОВ,
“Инсон ва қонун” мухбири

ИНСОН ва ҚОНУН

МУАССИС: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ

1996 йилнинг январидан нашр этилади

2003 йил 29 декабрда Ўзбекистон Матбуот ва Ахборот агентлигида 078-рақам билан рўйхатга олинган

Бош муҳаррир: Шодиқул ҲАМРОЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Ихтиёр АБДУЛЛАЕВ, Бўритош МУСТАФОЕВ, Пўлат САМАТОВ, Хуршид СОДИҚОВ, Эркин ҚУДРАТОВ, Сайфиддин РАҲИМОВ, Ғафур АБДУМАЖИДОВ, Маҳмуд САТТОРОВ, Ислом ҲАМРО, Холли НОРБОЙ, Нормейли НОРПЎЛАТОВ

Таҳририятга юборилган қўлёзмалар эгаларига қайтарилмайди ва уларга ёзма жавоб берилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин.

Факт ва далиллар тўғрилиги учун масъулият муаллифлар зиммасидадир.

Саҳифаловчи-дизайнер: Жаъфар ЖАББОРОВ

Навбатчи: Бобомурод РАЙИМОВ

Индекс: 646882

«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририяти компьютер базасида терилди ва саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмда, офсет усулида «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй. Буюртма Г-117. Тиражи — 7.000. Босишга топшириш вақти — 21.00 Топширилди — 22.30

МАНЗИЛИМИЗ: 700047, Тошкент ш. Сайилгоҳ кўчаси-5. Тел: 133-70-65, 133-84-50

1 2 3 4 5